

INTEGRITETA - UČNI MODUL ZA USPOSABLJANJE UČITELJEV

Praktičen priročnik za krepitev integritete
pri učiteljih

unicef

za vsakega otroka

Vsebina

Integriteta – učni modul za usposabljanje učiteljev

Praktičen priročnik za krepitev integritete pri učiteljih

AVTORICA: Eva Kržišnik

UREDNIKA: mag. Maja Planinc

IZDAJATELJ: Slovenska fundacija za UNICEF

AVTORSKE PRAVICE: izdajatelj

LEKTORIRANJE: Jana Belc

OBLIKOVANJE IN PRELOM: Polonca Peterca

Ljubljana, november 2022

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 130881283
ISBN 978-961-6626-50-7 (PDF)

Priročnik je bil financiran s sredstvi javnega razpisa »Integriteta – učni modul za usposabljanje učiteljev« Komisije za preprečevanje korupcije.

UVOD:	5
PRVO POGlavJE: Kdo sem in kam želim?	6
<i>Uvodna zgodba</i>	8
<i>Kaj je integriteta?</i>	9
DRUGO POGlavJE: Kdo je oseba z integriteto?	10
<i>Sem to jaz?</i>	10
DELOVNI LIST 1:	10
<i>Lastnosti oseb z integriteto:</i>	12
TRETJE POGlavJE: Enakopravnost, pravičnost, poštenost, transparentnost	16
DELOVNI LIST 2	16
ČETRTO POGlavJE: Neenakopravnost, korupcija, ogrožanje demokracije in pravne države	23
<i>Posledice opustitve konceptov integritete</i>	23
<i>Ali je kršenje integritete kaznivo?</i>	24
DELOVNI LIST 3	26
PETO POGlavJE: Posledice opustitve integritete za učitelja in učence/dijake	28
DELOVNI LIST 4	28
<i>Kako kljub vsem izzivom ohranяти integriteto?</i>	34
<i>Katere vrednote želim predati učencem?</i>	37
ŠESTO POGlavJE: Soodvisnost integritete posameznika in družbe	38
<i>Začnimo poglavje z zgodbo</i>	38
DELOVNI LIST 5	41
<i>Kar se zgodi doma, ostane doma.</i>	41
<i>Moje osebno življenje je moja stvar.</i>	43
<i>Kaj pa družbena omrežja?</i>	45

SEDMO POGlavJE: Vloga učitelja pri krepitvi integritete pri otrocih in mladostnikih	47
Nekaj primerov delavnic iz priročnika Integriteta v medosebnih odnosih	48
PRISTNOST	49
MORALNE NORME	52
ENAKOST	53
NAMESTNO ZAKLJUČKA: Prebral/a sem cel priročnik, kaj sedaj?	55
Viri in predlogi za nadaljnje branje	59

UVOD:

Integriteta je izjemna človeška lastnost, ki je zelo pomembna predvsem v poklicih, ki se neposredno ukvarjajo z vzgojo otrok. Integriteta je lastnost, ki prepleta etiko in moralo, vest in zavedanje. Zato smo na UNICEF-u Slovenija že v letu 2021 pripravili priročnik za Učenje odnosov skozi integriteto, s katerim smo želeli učiteljem približati možnosti za krepitev integritete otrok v osnovnih šolah. S priročnikom smo želeli spodbuditi učitelje k samostojnemu izvajanju vaj za krepitev integritete. Z novim modulom *“Integriteta – učni modul za usposabljanje učiteljev”* pa želimo učitelje še opolnomočiti in spodbuditi, da sami okrepijo občutek za integriteto in tako laže in suvereneje izvajajo vaje z otroki in za otroke.

Na UNICEF-u si želimo, da bi bil ta modul učiteljem v pomoč pri lažjem razumevanju integritete. Integriteta je tudi temelj spoštovanja človekovih in obenem otrokovih pravic. Kadar razumemo in ponotranjimo vrednote integritete, je uresničevanje temeljnih pravic otrok le potrditev ponotranjenih in ozaveščenih vrednot.

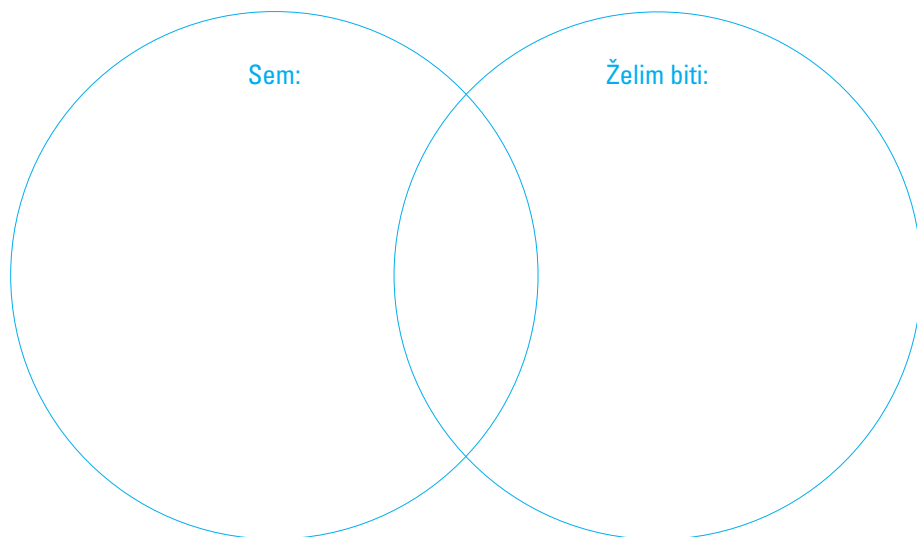
Želimo, da s svojo aktivno udeležbo raziščete integriteto ter jo uporabite pri svojem pedagoškem poklicu. Želimo vam, da vam modul pomaga pri opravljanju vašega poklica in reševanju različnih dilem, s katerimi se v šoli lahko srečate. Naj bo ta modul korak naprej v gradnji vaše osebnosti in le še potrditev v opravljanju vašega izjemnega poslanstva.

Želimo vam uspešno in ustvarjalno raziskovanje integritete.

PRVO POGlavJE: Kdo sem in kam želim?

Življenje nam vsak dan prinaša izzive, ki nam omogočajo, da se stalno razvijamo in postajamo vedno boljša verzija samih sebe. Pri učiteljih je to še večji izziv, saj ste stalno v stiku z učenci, ko jim predajate šolsko znanje in jih izobražujete. Ob tem pa jih tudi vzgajate ter s svojimi besedami in ravnanjem predstavljate zgled, od katerega učenci črpajo znanje in vrline za življenje. Ena od teh je integriteta, ki jo lahko stalno razvijamo in krepimo tako pri sebi kot pri drugih. Pri tem pa je ključna **refleksija**.

Spodnji prikaz vas vabi, da si vzamete čas in premislite o vseh lastnostih, ki vas delajo to, kar ste. V naslednji krog pa lahko zapišete vse tisto, kar bi pri sebi še želeli krepiti, razvijati in doseči v prihodnosti. Upamo, da vam bo pri tem koristil tudi ta priročnik in raziskovanje lastne integritete.

Pred začetkom vas vabimo še, da preberete spodnje trditve in iskreno označite, kako pogosto veljajo za vas. Ta naloga je namenjena zgolj vašemu osebnemu razmisleku, preden se poglobimo v temo integritete. Enaka preglednica je tudi na koncu priročnika, z njo boste lahko preverili, ali se je vaše mnenje po izobraževanju oziroma prebranem priročniku kaj spremenilo.

Trditev	Vedno.	Zelo pogosto.	Včasih ja, včasih ne.	Redko.	Nikoli.
Sem učitelj_ica z integriteto.					
Moje besede so usklajene z mojimi dejanji.					
Ravnam moralno tudi, če me nihče ne gleda.					
Ko pride do (etične) dileme, izberem lažjo pot, tudi če je manj moralna.					
Vse učence vidim kot enake in jim dajem enake možnosti.					
Pomaga mi, če se o svojih poklicnih dilemah posvetujem s sodelavci.					
Poznam svoje vrednote in ravnam v skladu z njimi.					
Sem dober zgled svojim učencem.					

Uvodna zgodba (prirejena po Bucayu, 2013):

Nekoga so vprašali: »Santiago, iskreno povej: če bi imel dve hiši, tvoj sosed Ramiro pa nobene ... Kaj bi naredil?«

Santiago vstane in s klobukom v roki odgovori: »Ja ... Eno hišo bi dal Ramiru!«

»Tako je prav! Kaj pa, če bi imel dva avtomobila?«

»A ... Dva avtomobila? Eden bi bil zame, drugi pa za Ramira.«

»Kaj pa, če bi imel dva milijona evrov?«

»Dva milijona evrov? Eden bi bil zame, drugi pa za Ramira.«

»Santiago, kaj bi naredil, če bi imel dve kokoši?«

»Odkrito povedano, v tem primeru ... Ne vem. V tem primeru ... Ne vem.«

»Kako je to mogoče? Malo pomisli. Če bi imel dve hiši, bi bila ena zate, druga za soseda; če bi imel dva avta, bi bil eden zate, drugi za soseda; če bi imel dva milijona evrov, bi bil eden zate, drugi za soseda. Za dve kokoši pa ne več? Kako je to mogoče?«

»Zelo preprosto. Dveh hiš ali dveh avtov ali dveh milijonov nimam – dve kokoši pa imam!«

Ste se v svojem osebnem ali poklicnem življenju že kdaj znašli v podobni zagati kot Santiago iz zgodbe? Običajno natanko vemo, kaj je prav, moralno in pošteno ter bi to znali povedati vsakomur, ki nas vpraša. Prav tako bi znali pravo ravnanje presojati pri drugih. Vse dokler ne pride do situacij, ko je naša integriteta dejansko na preizkušnji. Takrat se morda stvari spremenijo, saj na odločitev vplivajo okoliščine, posledice, naše izkušnje, vrednote in potrebe ... Čeprav o tem morda redkeje razmišljamo zavestno, pa je ravno refleksija tista, ki nas lahko vodi do novih uvidov in do novih potencialov za razvijanje lastne integritete.

Kaj je integriteta?

Beseda integriteta izhaja iz latinske besede integritas, ki pomeni »polnost, celotnost, neokrnjenost, nerazdeljenost« (Integritas, b.d.). Integriteta kot vrednotna domena tako združuje poštenost, verodostojnost, pristnost in z njimi povezano ravnanje znotraj moralnih norm in pravil družbe. Združuje tudi celovitost in skladnost ter v osnovi podpira moralno delovanje posameznika, pri čemer sta velikokrat potrebna samozavest in moralni pogum. Posamezniki z integriteto (Peterson in Seligman, 2001) so iskreni do sebe in drugih ter javno in zasebno ustrezno predstavljajo svoja stališča, namen in predanost. Ob tem so samodisciplinirani, vztrajajo v moralnem vedenju, njihova dejanja pa so skladna z njihovimi besedami. Sprejemajo odgovornost za svoje občutke in svoje ravnanje. Integriteto lahko opredelimo kot jasne vzorce obnašanja, ki so skladni z vrednotami, ki jih zagovarjamo, ter vključujejo empatijo in skrb za druge (Žežlina, 2022).

DRUGO POGLAVJE: Kdo je oseba z integriteto?

Sem to jaz?

DELOVNI LIST 1:

O integriteti morda redkeje zavestno razmišljamo, jo pa lahko prepoznamo v besedah, vedenju in ravnanju v različnih situacijah, ki jo preizkušajo. Oglejmo si naslednji primer:

[PRIMER]

Predstavljajte si, da se sprehajate po ulici, ko do vas pristopi gospod, ki je slep. Vljudno vas prosi, če bi mu njegov bankovec za 5 evrov lahko zamenjali za kovance v isti vrednosti. Pobrskate po denarnici in zberete denar, ko vam gospod namesto bankovca za 5 evrov ponudi bankovec za 50 evrov. Veste, da sam ne vidi, da se je zmotil.

Kaj storite?*

SCENARIJ 1: Recimo, da ste ravno sredi gradnje hiše, za katero ste vzeli visok kredit. Imate tri otroke in najmlajši nujno potrebuje novo toplo jakno. Pomislite, da bi jo lahko kupili prav s tem denarjem. Vzamete bankovec za 50 evrov in izročite gospodu kovance v vrednosti 5 evrov.

Kako se ob tem počutite?

50 evrov ste torej pospravili v svoj žep. Zdaj pa si predstavljajmo, da po tem dogodku želite odkorakati stran od neznanca, ko opazite, da vas je pri menjavi denarja slučajno opazoval vaš učenec iz šole, na kateri učite.

Kako mu odgovorite na vprašanje, če ste res vzeli denar?

SCENARIJ 2: Poleg vas je sodelavec samohranilec, ki nujno potrebuje denar za zdravljenje svojega otroka. Pomislite, da bi njemu denar res prišel prav. Vseeno se odločite, da denarja ne vzamete.

Kako mu to pojasnite?

VEČ: Če vas zanima, kako so v isti situaciji ravnali mimoidoči na ljubljanskih ulicah, si lahko ogledate posnetek, ki so ga pripravili na Radiu Antena: <https://www.youtube.com/watch?v=OsZYgZE0qfY&t=1s>

Zgornji primer prikazuje teoretične scenarije, ob katerih lahko razmišljamo o lastni integriteti. Tudi v vsakdanjem življenju se nenehno srečujemo s situacijami, v katerih je naša integriteta na preizkušnji in čeprav o njej najbrž redkeje razmišljamo zavestno, se stalno odraža v naših besedah, odločitvah, dejanjih in odnosih.

Kdo je za vas človek z integriteto? Kakšen je?

Vrline, ki odlikujejo človeka z integriteto, so značajske lastnosti, kar pomeni, da jih lahko stalno krepimo in razvijamo v zeleno smer. Še posebej v poklicih, ki vključujejo delo z otroki in mladimi, je to ključno, saj jih lahko z lastnim zgledom krepimo tudi pri njih.

Lastnosti oseb z integriteto:

Zgoraj označite, katere od zapisanih lastnosti so vaša močna področja, in tiste, na katerih bi še želeli izboljšave.

Kaj pomenijo te lastnosti v kontekstu integritete?

Odgovornost je lastnost človeka, ki si prizadeva zadovoljevati norme, izpolnjevati zahteve in dolžnosti ter skrbeti za prevzete obveznosti, pa tudi priznati napake (Odgovornost, 2021). V integriteto torej vključujemo tudi sprejemanje odgovornosti za svoja čustva in dejanja.

Za osebno refleksijo:

Spomnite se dogodka, ki se vam je zelo čustveno vtisnil v spomin. Lahko podoživite tisto čustvo? Ga začutite v telesu? Kaj ste

takrat razmišljali? Kaj ste čutili? Kako ste se odzvali, kaj ste rekli? Je bilo vaše vedenje usklajeno z vašimi vrednotami ali vašo osebnostjo? Kako so se odzvali drugi?

Ko so naše vrednote, čustva in dejanja usklajena, govorimo o **celovitosti**. Celovito deluje oseba, ki zmore prepoznati, kaj se sklada z njeno osebnostjo, ki zmore prepoznati svoja čustva in v skladu z njimi tudi sprejeti odločitve, se izražati in ravnati.

Zaupanje je »prepričanje, da je kdo sposoben, voljen narediti, kar se pričakuje in da je pošten, iskren« (Zaupanje, 2021). Po Cloudu (2009) se zaupanje gradi na tri načine: 1) s povezanostjo, saj ta daje občutek varnosti še posebej v odnosu z otroki. Povezanost hkrati pomeni, da se poskušamo (empatično) vživeti v drugega, imeti zanj in za njegovo doživljanje »odprto srce« ter mu dajemo priznanje. Drug način gradnje zaupanja gre prek 2) uslug oziroma zadolžitev, za katere prevzamemo odgovornost in jih izpolnimo. Tretji način poteka prek 3) izkazovanja ranljivosti, ki kaže na to, da nismo »nedotakljivi«. To pomeni, da priznamo napako, priznamo, da česa ne vemo, delimo z drugimi svoje izkušnje, zgodbe, anekdote, cilje in ovire. Zaupanje je velikokrat vzajemno.

Iskrenost pomeni, da govorimo resnico oziroma predstavljamo realnost tako, kot jo doživljamo. Integriteta vključuje tako iskrenost do drugih kot do sebe, predvsem, da si priznamo, kjer so meje naših zmognosti in ne obljublamo nečesa, česar ne bi mogli izpolniti. Iskrenost pa ni sopomenka za integriteto, saj je v določenih primerih, ravno nasprotno, treba zamolčati resnico, da bi ohranili integriteto – na primer, ko gre za zaupne informacije pri opravljanju poklica (Carter, 2006).

Za osebno refleksijo:

O čem se lahko iskreno pogovarjate s sodelavci? Se o istih temah lahko iskreno pogovarjate z učenci? Smo lahko hkrati iskreni in ohranjamo integriteto?

Empatičnost je sposobnost vživljanja v doživljanje drugega, biti »v njegovih čevljih«. Ste že kdaj jokali med žalostnim prizorom v filmu, ko drugi jočejo? Ali pa vas je zbolelo, ko se je kdo udaril v mezinec na nogi? Oboje je lahko pokazatelj, da se znate dobro vživeti v doživljanje drugega ali z drugimi besedami: da ste empatični. Empatija je temelj marsikaterega moralnega presojanja in dejanj (Goleman, 2006).

*Več: Empatijo nam omogočajo zrcalni nevroni v možganih. Raziskave so namreč ugotovile, da »prihaja do pomembnega prekrivanja nevronske mreže, ki so aktivne takrat, ko opazujemo dejanje druge osebe, in mreže, ki so aktivne, kadar sami izvajamo enako dejanje. Zato lahko včasih tudi sami občutimo bolečino, ko vidimo, kako se nekdo brcne ob rob povišstva. »Podobno velja za prepoznavanje čustev druge osebe na podlagi njenega izraza na obrazu in naše lastno doživljanje tega čustva. Prav to sproženje nevronskega mehanizma, ki si ga delita opazovanec in opazovani, naj bi omogočilo neposredno izkustveno razumevanje« (Markič, 2012, 107). Pri tem pa zrcalni nevroni niso odgovorni le za razumevanje čustvenih izrazov, temveč tudi za »nalezljivost« čustev. Kdor je nasmejan, nas hitreje spravi v dobro voljo, kot kdor je žalosten, kajne? Podobno se lahko zgodi v skupini otrok, ko se nemir enega učenca razširi na celotno skupino. Podobno se lahko tudi vzdušje, s katerim učitelj vstopi v razred, naseli še med učence.

Na povezavi https://www.youtube.com/watch?v=qphhyx8_vkk si lahko ogledate, kako »nalezljiv« je glasen smeh. Ste se vsaj malo nasmehnili tudi sami? 😊

Moralni pogum pomeni asertivno živeti to, v kar človek verjame, ter zagovarjati svoja prepričanja ne glede na odzive in posledice. Pomeni pogum, da pri izbiranju med prav in narobe izberemo, kar se nam zdi prav, čeprav to ni najlažja pot (Bernard, 2011).

Samodisciplina pomeni samonadzor pri vztrajanju do konca opravljene naloge in ob tem uspešno upiranje skušnjavam. Samodisciplina v čustvovanju pa pomeni predvsem nasprotje impulzivnemu ravnanju.

Skladnost pa se nanaša predvsem na to, da je vsak posameznik del večje celote. »Običajno je vsakdo med nami del vsaj ene skupnosti,

vključen v vsaj eno družbo ali krog ljudi. Vsak izmed nas prav tako predstavlja pomemben del skupnosti in lahko s svojimi kvalitetami pomaga drugemu.« (Žežlina, 2022, 47)

Pravičnosti in **poštenosti** pa se bomo podrobneje dotaknili v naslednjem poglavju.

TRETJE POGLAVJE: Enakopravnost, pravičnost, poštenost, transparentnost

DELOVNI LIST 2

S pojmom integritete so neločljivo povezani pojmi *enakopravnost, pravičnost, poštenost* in *transparentnost*.

Poskusite opredeliti pojme (pri tem ste lahko ustvarjalni in jih prikažete s skico, pesmijo, uganko in podobno):

Enakopravnost

Poštenost

Pravičnost

Transparentnost

Za navdih in/ali razmislek vam morda pride prav:

Tone Pavček

Naše pravice

*Pravica, pravica je pravica živeti,
biti otrok, za srečo rojen,
tata in mamo ob sebi imeti
in jima padati veselo v objem.*

*Lepa pravica, je teči po trati
in ne biti kot trava teptan,
učiti se brati in biti med brati
enakovreden in spoštovan.*

*Rasti kot rastejo jelke in bori,
poslušati pesmi, ne pokov granat,
in potem enkrat ob majniški zori
reči nekomu: /mam te rad!*

*/n še: biti duša v svetu brez duše,
majhna svetloba sredi velike teme,
ali vsaj kaplja v obdobju suše,
ne biti nihče, a otrok, ki je vse.*

Dani Bendrač

Enakost

*Vsi ljudje smo enaki:
eni bolj, drugi manj.*

Simona Kopinšek

Drugačna

*Takšen kot si,
ni nihče na planetu,
a vsi na tem svetu,
drhtijo kot ti,
ga vidijo po svoje,
Kot ga vidiš ti.*

*Drugačnost
se običajno
drugačna le zdi.*

Poskusite najti primere iz svoje poklicne prakse, ko je bil vsak med zgornjimi pojmi kršen, in ga zapišite. V pomoč so vam lahko naslednja vprašanja: kaj se je zgodilo ali dogajalo, kdo je bil vključen (učitelji, drugo osebje na šoli, učenci, starši ...)? Ste tudi vi bili vključeni, kako ste se počutili? Kako ste se odzvali vi in kako so se odzvali drugi? Je v dogodku sodeloval človek z integriteto? Ste bili to vi?

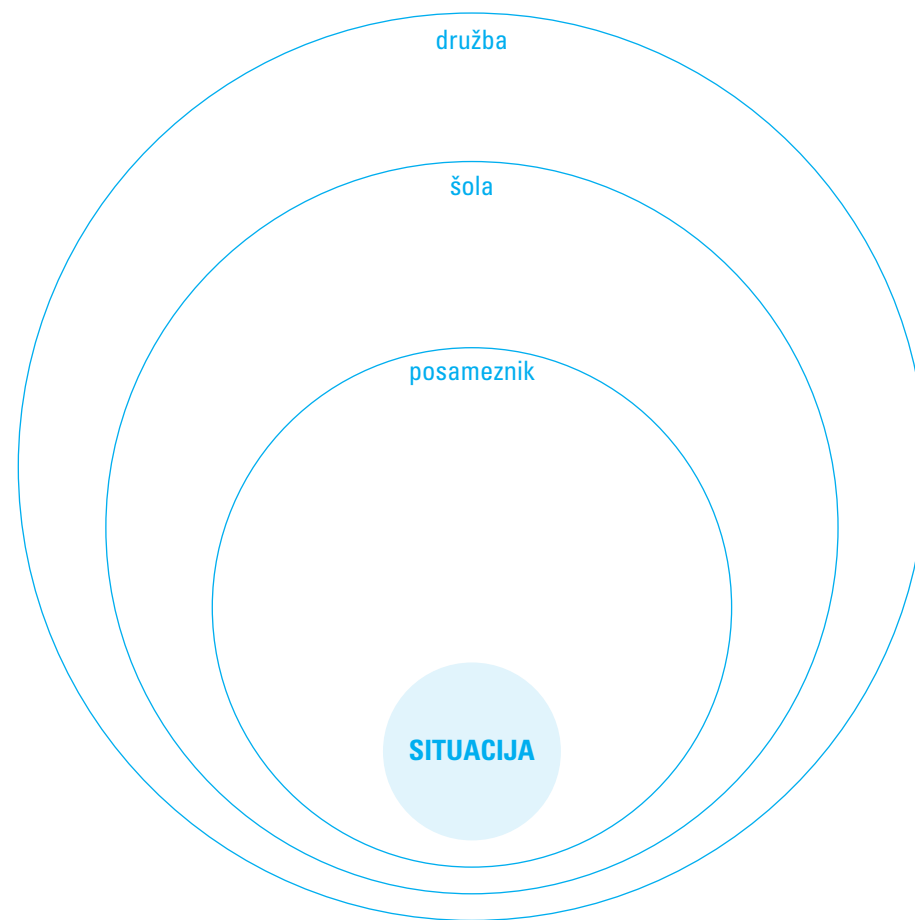
Primer, ko je bil kršen pojem enakosti:

Primer, ko je bil kršen pojem pravičnosti:

Primer, ko je bil kršen pojem poštenosti:

Primer, ko je bil kršen pojem transparentnosti:

Izberite en primer in zapišite, kakšne so bile posledice dogodka/dogajanja za določenega vključenega posameznika, šola, družbo? Zapišite v spodnje kroge.

Kaj bi lahko bilo narejeno prej, da do tega ne bi prišlo (kakšna bi bila **preventiva**)?

Pravičnost, poštenost, transparentnost in enakopravnost so (pod)pojmi, ki jih povezujemo s pojmom integritete, in za katere si prizadevamo, ko si prizadevamo za integriteto.

Udejanjati **enakopravnost** pomeni, da morajo imeti vsi ljudje, kadar se znajdejo v enakih ali podobnih razmerah, enake pravice in dolžnosti. Najbolj temeljne med njimi so človekove pravice, za otroke tudi otrokove pravice. Demokracija varuje človekove pravice, te pa niso razlikovalne (diskriminatorne), kar pomeni, da pripadajo vsem, ne glede na razlike. Hkrati je dolžnost nas vseh, da spoštujemo in pomagamo uresničevati pravice drugih (Cerar, 2014).

VEČ: Konvencijo o otrokovih pravicah najdete na: <https://unicef.si/konvencija-o-otrokovih-pravicah/>

S spoštovanjem pravic je tesno povezana tudi pravičnost. Pravičen človek ravna v skladu z normami in priznanimi načeli ter pri presojanju ali vrednotenju upošteva resnična dejstva (Pravičen, 2021). Prvi veliki teoretik pravičnosti je bil Aristotel, ki je pravičnost v širšem pomenu besede razumel kot poštenost, v ožjem pomenu pa kot pošteno porazdelitev koristi in bremen v družbi. Obstajajo različne teorije in oblike pravičnosti, med njimi socialna pravičnost, ki se nanaša na pošteno obravnavo vseh članov družbe družbenih, ekonomskih, izobraževalnih in drugih kontekstih (Termania, b.d.).

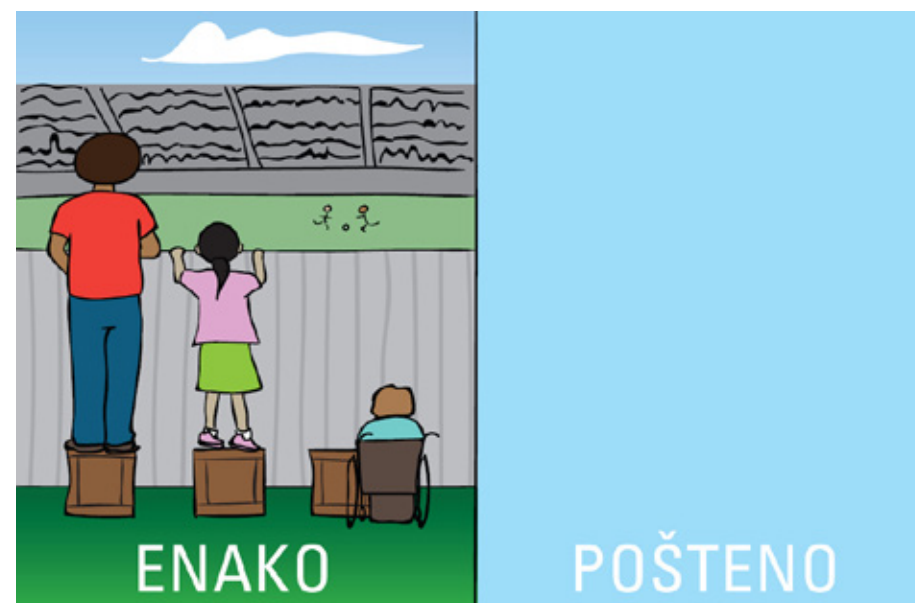
Za integriteto je ključna tudi **transparentnost**, ki v najširšem pomenu besede pomeni odprtost pri delovanju, ko vemo kdo, zakaj, kaj, kako, pri čemer je državljanom omogočen enostaven dostop do informacij, ki so razumljive in uporabne. Te informacije so varovale proti korupciji, povečujejo zaupanje v tiste, ki sprejemajo odločitve, ter v javne institucije (Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj, 2016; Komisija za preprečevanje korupcije, b.d.; Transparency.org, b.d.).

Poštenost pa pomeni »ravnanje v skladu z določenimi normami, priznanimi načeli«. Pošten človek »obvladuje moralno negativna nagnjenja in teži k dobremu«, »se ne okorišča z oškodovanjem drugega« ter »izraža resnične misli, čustva« (Poštenost, 2021). Poštenost pomeni

tudi nasprotno od koruptivnosti in neupravičenega prilaščanja dobrin in zaslug. Za integriteto je ključno biti pošten v odnosih do drugih, držati besedo ali obljubo, biti iskren in resnicoljuben ter na podlagi tega oblikovati svoje izbire in odločitve (Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj, 2016).

Enako pa ne pomeni vedno tudi pošteno, saj ljudje prihajamo iz različnih okolij, ki nam dajejo več ali manj možnosti, ter smo si zato tudi različni med sabo. Za doseganje istih ciljev moramo včasih iti po različnih poteh.

[PRIMER] Oglejte si spodnjo sliko, ki prikazuje enakost. Vsem otrokom je namreč na voljo enaka pomoč (lesena škatla) za pogled čez ograjo. Vendar vidimo, da si vsi z njo ne morejo pomagati na enak način. Poskusite v desno polje narisati ali napisati, kako bi bilo treba sliko spremeniti, da bi vsi otroci lahko gledali tekmo oziroma da bila situacija bolj poštena za vse otroke.

Ko končate, lahko svojo rešitev primerjate s sliko na strani 56. (Slika prirejena po originalu vira Equity and Wealth, b.d.)

Ljudje zaradi različnih izhodiščnih položajev namreč potrebujemo različne prilagoditve in različno veliko virov, da bi imeli enake možnosti za uspeh. Ali kot Rawlsovo teorijo navaja Košak (Rawls, 1999 v Košak, 2010, 11): »Načelo poštene enakosti možnosti pomeni, da morajo imeti vsi, ki so enako nadarjeni in sposobni in imajo enako željo, da bi to svojo nadarjenost in sposobnosti uporabili, enake možnosti za uspeh. Pri tem ni pomemben njihov izhodiščni položaj v družbi. Načelo difference ali razlike pa pravi, da so dopustne samo tiste razlike oziroma neenakosti, ki prinašajo korist tistim v najslabšem položaju v družbi v najslabšem položaju (ljudje iz nižjih socialnih slojev, manj nadarjeni ...)«. Poglejmo spodnji primer:

[PRIMER] Vsako leto grede učenci 1. razreda na ekskurzijo, katere del je tudi obisk podzemne jame. Letos je učenka prvega razreda tudi deklica, ki uporablja invalidski voziček in zato na ogled podzemne jame ne more.

- a) Kako naj se glede ekskurzije odloči učitelj? Kako bi se na njegovem mestu odločili vi?
- b) Poskusite se vživeti v učenko. Kaj bi bilo zanjo pravično?
- c) Kakšne bodo posledice učiteljeve odločitve za to učenko, njene sošolce, za šolo?
- d) Kaj so po vašem mnenju največje ovire pri doseganju poštenih enakih možnosti za vse učence?

Možnosti, kaj lahko naredi učitelj, je veliko. Poleg tega, da deklica tisti dan ostane doma, obstaja še veliko rešitev, kako lahko izziv, kot je šolska ekskurzija, postane priložnost za razmislek o ustvarjanju možnosti, ki so poštene do vseh učencev. To se lahko ustvari na nivoju razreda, pri čemer učitelj v načrtovanje aktivnosti vključi vse otroke, lahko se ta tema odpre na roditeljskem sestanku, v zbornici ali na ravni šole. Pri tem je treba preveriti pristojnosti, ki jih ima učitelj za poseganje v učne načrte (šole), ter posebne pravice, ki pripadajo otrokom, kot je deklica v zgornjem primeru.

ČETRTO POGlavJE: Neenakopravnost, korupcija, ogrožanje demokracije in pravne države

Posledice opustitve konceptov integritete

Ljudje se razlikujemo v mnogih značilnostih: spolu, starosti, osebnostnih in fizičnih lastnostih, socialno-ekonomskem statusu, načinu življenja in podobno. Družbeno vrednotenje nekaterih (ne vseh) razlik med ljudmi pa vodi v neenako porazdelitev materialnih dobrin, življenjskih priložnosti, moči, privilegijev ter ugleda in vpliva v družbi (Popit, 2009).

Ko vsi ljudje nimajo enakih pravic in dolžnosti, govorimo o **neenakopravnosti**. Med značilnostmi, na podlagi katerih so lahko obravnavani neenakopravno, so spol, etnična pripadnost, socialno-ekonomski položaj in starost, pri čemer nekatere skupine dobijo več pravic in druge manj. Tisti, ki imajo manj pravic ali ugodnosti v primerjavi z drugimi, so torej diskriminirani.

Če se ugodnosti pridobivajo z izkoriščanjem svojega položaja in moči, pa prihaja do **korupcije**. Ko slišimo pojem »korupcija«, morda najprej pomislimo na ovojnice, polne denarja. Vendar je definicija korupcije širša in zajema »vsako kršitev dolžnega ravnanja uradnih in odgovornih oseb v javnem ali zasebnem sektorju, kot tudi ravnanje oseb, ki so pobudniki kršitev, ali oseb, ki se s kršitvijo lahko okoristijo, zaradi neposredno ali posredno obljubljenih, ponujenih ali dane oziroma zahtevane, sprejete ali pričakovane koristi zase ali za drugega« (Komisija za preprečevanje korupcije). Gre torej za to, da oseba svoj položaj oziroma moč izkoristi za doseg lastnih koristi (Transparency, b.d.). Posledično se zaradi korupcije neenakost in socialna delitev v družbi povečujeta, ogroženo pa je zaupanje ljudi v osebe na položajih moči ter zaupanje v demokracijo (Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj, 2016).

Demokracija je »politična ureditev z vladavino večine, ki varuje osebne in politične pravice vseh državljanov« (Demokracija, 2021). Sama

beseda pomeni »vladavina ljudstva« in izhaja iz stare grščine, saj so Grki že v 5. stoletju pr.n.št. v določeni obliki poznali demokracijo. Danes velja, da je demokracija »vrsta družbene ureditve, ki omogoča, da pri odločanju o temeljnih družbenih vprašanjih sodelujejo vsi njeni pripadniki,« (Cerar, 2014, 21), pri čemer »obveljajo tiste odločitve, ki jih sprejme večina ljudi.« (Cerar, 2014, 19)

Pri tem se lahko zgodi tudi, da večina izbere napačno, nepošteno ali krivično odločitev (Cerar, 2014). Iz tega izhaja, da je za demokracijo nujno potreben dialog, v katerem je vsakdo pripravljen odprto in sočutno poslušati druge, hkrati pa stati za tem, kar sam misli, da je prav in dobro (Carter, 2006).

Vodila, kaj je prav in dovoljeno, v **pravni državi** predstavljajo pravna pravila oziroma pravne norme. Njihov namen je ohranjati red, demokracijo, čim večjo osebno svobodo in varnost. Ob tem načelo pravne države tudi državni in politični oblasti daje nalogo, da spoštuje pravna pravila, ki jih je sprejela (Cerar, 2014) – da torej deluje v skladu z integriteto. V nasprotnem primeru se zaupanje v oblast, demokracijo in pravno državo ruši. Ljudje, ki vodijo državo, pa tudi vodje manjših skupin ljudi, od podjetja pa vse do šolskega razreda, so torej prvi zglede integritete in upoštevanja pravil ter norm.

Ali je kršenje integritete kaznivo?

Kot navaja **Komisija za preprečevanje korupcije**, je integriteta »pričakovano delovanje in odgovornost posameznikov ter organizacij pri preprečevanju in odpravljanju tveganj, da bi bila oblast, funkcija, pooblastilo ali druga pristojnost za odločanje uporabljena v nasprotju z zakonom, pravno dopustnimi cilji in etičnimi kodeksi.« (Komisija za preprečevanje korupcije, b.d.) Ravnanje, ki je v nasprotju s to opredelitvijo, pa je kaznivo.

Komisija za preprečevanje korupcije obravnava kršitve integritete. Na svoji spletni strani (Kršitev integritete, b.d.) navajajo kršitve integritete, s katerimi so se že srečali v praksi, med katerimi so:

- »privilegiranje točno določenega ponudnika in s tem omogočanje neenakopravne obravnave ponudnikov;

- neskrbno, nestrokovno delo uradnih oseb, ki brez ugovaranja sledijo navodilom nadrejenih ter nepooblaščenih in nepristojnih oseb pri vodenju in odločanju v konkretnih postopkih ter tako ne ravnajo v skladu z etičnimi kodeksi;
- ravnanja in način dela uradnih oseb, ki ne predstavljajo zgleda delovanja v subjektih javnega sektorja, ter s tem vzpostavljajo dvom o poštenosti, zakonitosti, nepristranskosti, objektivnosti in transparentnosti dela subjekta javnega sektorja, posledično pa se zmanjša tudi zaupanje v delo organov javnega sektorja«.

Za osebno refleksijo:

Kdaj je kršenje integritete kaznivo?

Ali je kršenje integritete kaznivo ali ne, je odvisno od okoliščin, v katerih se to dejanje zgodi: odvisno kdo, na kakšen način in kje krši integriteto. Premislite o primerih, ko ima isto dejanje v različnih okoliščinah (na primer doma/na delovnem mestu) različne posledice. V katerih okoliščinah je to dejanje kaznivo? različnih dejavnikov, na primer od okoliščin, v katerih se dejanje zgodi, in od osebe, ki to dejanje izvrši. Premislite, kršenje integritete kaznivo?

Vprašanja za razmislek ali razpravo: Da bi vedeli, katere so kršitve, moramo najprej poznati zakone in pravila. Poznate pravila šole, na kateri poučujete, na primer etični kodeks, hišni red? Prav učitelji lahko s svojim zgledom in znanjem učence navdihujejo in usmerjajo k ravnanjem v skladu z integriteto. Poglejmo primere v nadaljevanju.

DELOVNI LIST 3

Neenakopravnost, korupcija, ogrožanje demokracije in pravne države

Primeri iz prakse:

Preberite spodnje primere in premislite, ali je bil v njih pojem integritete kršen. Kaj bi lahko v dani situaciji storil učitelj, da bi ravnal kot oseba z integriteto?

Vprašanja, navedena ob vsakem primeru, lahko uporabite kot iztočnice za **razmislek ali razpravo**.

[PRIMER 1]: Razred gre na šolsko ekskurzijo za cel teden. Večinoma hrano priskrbi šola z izjemo kosil, ki si jih morajo učenci plačevati sami. Eden od učencev učitelju zaupa, da mu doma ne dajejo denarja za kosila.

- Kaj naj stori učitelj?
- Je pravično, da bi učitelj učencu plačeval kosila in tako delal razlike med učenci?
- V eni od raziskav (izvedeni v tujini) je več kot 65 % učiteljev izjavilo, da so že plačali hrano ali krili stroške ekskurzij za učence v stiski¹. Kaj menite o tej statistiki?

[PRIMER 2]: Učenec 5 minut zamudi na prvo šolsko uro, zato mu učitelj odredi kazen. Pri naslednji šolski uri razred obišče gost, ki zamuja 10 minut.

- Kaj naj stori učitelj?
- Na tretjo uro učitelj zamudi 5 minut. Kaj naj stori v tem primeru? Ali zanj veljajo enaka pravila kot za učence ali ne?

[PRIMER 3]: Šola med počitnicami potrebuje nekaj večjih obnovitvenih del. Ravnateljica hitro najde ugodnega ponudnika za storitve, zamolči pa, da je to njen bratranec.

- Kaj naj stori učitelj, ki ju oba pozna in ve za povezavo?
- Ali gre v zgornjem primeru za korupcijo?

[PRIMER 4]: Učenec ima očitne znake samomorilnosti, ki jih njegovi starši zanikajo. Svetovalni delavki na šoli zaupa svoj načrt za samomor in ji pove, da ga bo tudi izvedel, če za to izvedo njegovi starši. Pravi, da bo pomoč poiskal sam, a svetovalna delavka o tem zelo dvomi.

- Kaj naj stori učiteljica?
- Ste se tudi sami že srečali s podobnim primerom (samomorilne težnje, duševne bolezni, samopoškodovalno vedenje)? Kaj ste storili?
- Kakšna je lahko preventiva, ki bi učiteljici olajšala odločitev o nadaljnjih korakih?

[PRIMER 5]: Učenka višjega razreda hodi v šolo oblečena v oblačila, za katera se učitelji strinjajo, da niso primerna za šolski prostor (prosojna srajca, zelo kratko mini krilo, da se vidijo tangice; čevlji z ozko visoko peto). Ob opozorilu učenka pove, da ima pravico izražati sebe s svojim osebnim slogom oblačenja. Enako menijo njeni starši.

- Kako se lahko odzove učitelj?
- Kako se lahko odzove tim učiteljev?
- Kako lahko ukrepa ravnatelj šole?
- Ali je lahko tudi naš zunanji videz odraz naše integritete?

[PRIMER 6]: Kuharica otrokom, za katere ve, da prihajajo iz družin z manj sredstev, vedno da več hrane za malico kot drugim.

- Ali kuharica ravna pravično ali ne?
- Kako bi se vi kot učitelj odzvali, če bi izvedeli za to?

¹ 7 Facts About Teachers that Might Surprise You. (b.d.). <https://www.advisorsinsuranceagency.com/7-facts-about-teachers-that-might-surprise-you>

PETO POGLAVJE: POSLEDICE OPUSTITVE INTEGRITETE za učitelja in učence/dijake

DELOVNI LIST 4

»Izmišljena zgodba« (Bucay, 2011, 219):

Otroka so ujeli na laži. Njegov oče je na razumevajoč in sodobnih nazorov, ve, da ni pomembna ta laž, temveč moralna dimenzija laži, zato ... Oče odloži delo in sede k sinu, da bi mu v preprostem jeziku povedal, zakaj mora vedno povedati po resnici, naj se zgodi karkoli in naj bo kdorkoli ... Tedaj zazvoni telefon. Sin, ki skuša popraviti vtis, pravi: »Bom jaz!« in steče k telefonu. Čez nekaj trenutkov se vrne. »Oče, zavarovalni agent je.«

»Joj, pa ravno zdaj? Reci mu, da me ni doma.«

Vprašanja za razmislek ali razpravo:

Predstavljajmo si, da ima ta otrok v zgodbi 9 let. Hitro prepozna, da se je oče ravnokar zarekel in ga vpraša, če mu ni ravno naredil celo predavanje o nesprejemljivosti laži, potem pa se sam zlagal. Kako naj mu oče pojasni?

Kaj se je po vašem mnenju otrok v zgodbi naučil, kakšno sporočilo je dobil? _____ . Razmislite še, zakaj tako menite.

Je lagati vedno narobe?   **DA**   **NE**

Meja med *prav* in *narobe* velikokrat ni tako jasna in enoznačna, da bi nam poenostavljala življenje. Velikokrat je zahtevno ravnati prav iz vseh zornih kotov. Kljub temu pa je mogoče tudi v teh odločitvah ohraniti integriteto. Poglejmo si še naslednji primer (povzet po Cloudu, 2009):

V banko pride ropar ter vzame za talca prvega uslužbenca, ki ga sreča na svoji poti. Ko talca vpraša, če je v stavbi še kdo, se ta zlaže, da ne (čeprav ve, da so v službi še vsaj trije njegovi sodelavci, a jim morda uspe pravočasno zapustiti stavbo).

Menite, da je talec ravnal prav? Zakaj menite, da se je zlagal? Kakšne bodo lahko posledice njegove odločitve?

Katere **vrednote** so ga vodile pri tej odločitvi?

Je talec v zgodbi človek z integriteto? Zakaj tako menite?

Intuicija nam najbrž govori, da je v zgornjem primeru varnost drugih pomembnejša vrednota od iskrenosti. Zagotovo pa so nam znane tudi bolj vsakdanje situacije, v katerih komuniciramo s tako imenovanimi belimi lažmi ali jih drug od drugega celo pričakujemo. Najbrž so tudi malčki v vaši okolici verjeli, da dobri možje res obstajajo in nosijo darila? In najbrž ste tudi vi že kdaj pohvalili darilo, ki ste ga prejeli za rojstni dan, čeprav ste bili v resnici nad njim kar precej razočarani?

V poklicni praksi pa je velikokrat zahtevano in zakonsko določeno, da so nekatere informacije zaupne narave.

Ko govorimo o poklicni praksi, se morda iz časa svojega šolanja spomnite zgodbe, ki jo je Lawrence Kohlberg uporabil pri raziskovanju stopenj moralnega razvoja. Gre za zgodbo o gospodu, ki mu je ime Heinz in živi nekje v Evropi (McLeod, 2013; Žežlina, 2022):

Neka ženska umira za rakom. Lekarnar odkrije zdravilo, ki bi jo po mnenju mnogih zdravnikov lahko rešilo. Lekarnar za majhen odmerek zdravila računa 50 tisoč evrov – desetkrat toliko, kot ima stroškov z izdelavo. Mož bolne

žene, Heinz, si pri vseh prijateljih in znancih izposodi denar, vendar mu uspe zbrati samo 25 tisoč evrov. Lekarnarja prosi, naj mu zdravilo proda za to ceno ali pa mu dovoli plačati preostanek kasneje. Lekarnar ga zavrne z besedami: »Odkril sem zdravilo in zaslužil bom z njim.« Obupani Heinz vdre v lekarno in zdravilo ukrade.

Zgodbo si lahko izposodimo tudi kot razmislek o integriteti likov v zgodbi. Je kateri od njih ravnal kot človek z integriteto in zakaj?

Katere vrednote so pri ravnanju vodile Heinza in katere lekarnarja?

Kaj mislite, da se je zgodilo potem, kako se zgodba nadaljuje?

Kako bi se zgodba še lahko razpletla?

Za osebno refleksijo:

Kakšne občutke v vas zbuja zgornja zgodba? Kako čutite do lekarnarja, Heinza, njegove žene?

Kdaj ste se sami znašli v situaciji, ko ste bili primorani ravnati drugače, kot sicer narekujejo socialne norme ali določena pravila? Lahko, da se vam je to zgodilo doma, v službi, nekje zunaj ... Zapišite primer:

Ste v tem primeru kršili integriteto ali ne? Kaj vas je vodilo k odločitvi za tako ravnanje, katere vrednote, načela, čustva? Kakšne so bile posledice?

Katere so koristi tega, da ravnamo v skladu z integriteto?

Imeti popolno integriteto ali vedno ravnati v skladu z njo je bolj ideal kot realnost, vendar lahko k temu vedno znova stremimo in krepimo svojo integriteto. To je še posebej pomembno pri poklicu pedagoških delavcev, saj je za krepitev integritete v družbi najpomembnejša prav primarna preventiva, torej vzgoja in izobraževanje otrok in mladostnikov, ki s posnemanjem oziroma preko modelnega učenja od učiteljev in ostalih zaposlenih v šolstvu črpajo zglede socialnih norm, načel in vrednot. Prav integriteta pa vpliva na to, kako te norme, načela in vrednote, ki naj bi jim sledili (v teoriji) tudi udeležujemo v praksi (Šumi, 2022).

Pri tem pa neizogibno pride tudi do razhajanj med normami in načeli v različnih okoljih, na primer že med našim poklicnim in domačim/zasebnim življenjem. Oglejmo si nekaj takih primerov:

- V šoli strogo nasprotujete pitju energijskih pijač pri učencih, doma pa sami velikokrat posežete po njih.
- Ste kadilec, dijakom pa strogo prepovedujete kajenje, tudi na ekskurzijah.
- Ste goreč zagovornik določene politične stranke, ki se zavzema za drugačne vrednote, kot veljajo šoli, na kateri ste zaposleni.
- V šoli ste strogo proti uporabi telefonov v času pouka pri učiteljih in učencih, vas pa razjezi, ko se vzgojiteljica v vrtcu, ki ga obiskuje vaš otrok, med delovnim časom ne oglasi, ko jo kličete.

Za osebno refleksijo, premislite:

Se lahko poistovetim s katerim od zgornjih primerov? Se tudi meni dogajajo situacije, ko se moram odpovedati načelom, ki jim sicer sledim? Katere: _____

S kakšnim namenom opustim integriteto? Želim ugajati, se izogniti kazni, se vdam socialnemu pritisku ...?

Kako se počutim, ko zavestno opustim integriteto?

Kakšne moralne kriterije uporabljam, ko presojam dejanja učencev? Enake kot zase?

Kaj storim, ko kdo od učencev krši socialne norme, dogovore, pravila?

Kot se dogaja učiteljem, da s svojimi dejanji ali načeli pridejo v navzkriž s socialnimi normami šole, se to dogaja tudi učencem. Pogledajmo si spodnji primer.

[PRIMER]

Učiteljica Marija je učencem 8. a razreda pozabila pravočasno povedati, da pišejo test. Ker pa se je bližal konec ocenjevalnega obdobja, je morala preverjanje znanja vseeno izvesti. Učenci 8. a so se skupinsko dogovorili, da v znak protesta ne bo nihče rešil testa in bodo vsi oddali test nerešen. Ko pride ura za pisanje testa, trije učenci res vstanejo in oddajo prazen test ter zapustijo razred. Ostali učenci ostanejo in začnejo reševati. Ker se učiteljici situacija zdi nenavadna, ostale učence vpraša, kaj se dogaja. Eden od njih se opogumi in pove za razredni načrt.

Izkušnja: V skupini po 4 si razdelite naslednje vloge in poskusite odigrati dogodek. Vsakdo naj se vživi v svoj lik ter ravna tako, kot se mu zdi, da bi ravnala ta oseba. Poskušajte odigrati tudi razplet – kako se zgodba konča?

LUKA

Luka ima rad učiteljico Mojco in se mu ne zdi pošteno do nje, da testa ne bi rešili. Vseeno bi rad pripadal razredu in si ne želi izdati sošolcev.

KLARA

Klara si ne more privoščiti še ene slabe ocene pri tem predmetu, zato je bila protestnega dogovora vesela. Vendar, zakaj so nekateri njeni sošolci začeli reševati test, če so bili dogovorjeni drugače?

JAN

Jan na hitro preleti vprašanja na testu in zdi se mu zelo lahka. Morda se je učiteljica v znak »opravičila« odločila, da sestavi nekoliko lažji

test? Razmišlja, da bi mu dobra ocena pri tem testu morda celo zvišala povprečje, česar prej sploh ni pričakoval. Naj izkoristi priložnost?

UČITELJICA

Učiteljici je žal, da je pozabila pravočasno napovedati pisno ocenjevanje, po drugi strani pa ne želi tvegati, da tega ocenjevanja ne bi izvedla – sploh ker nekateri učenci še nimajo zadostnega števila ocen pri njenem predmetu. Kaj storiti zdaj, ko so ji učenci povedali za dogovor?

Potem zapustite svoje like ter se pogovorite o naslednjih vprašajih tako, da vsi sodelujete:

1. Kako ste se počutili v svoji vlogi? Ste se lahko vživali?
2. Zakaj ste ravnali tako, kot ste?
3. Kakšne so/bodo posledice za vsak lik?
4. Kaj če bi vsi na vaši šoli ravnali tako, kot določen lik?
5. Kdo je ravnal kot oseba z integriteto?
6. Kaj bi lahko storila učiteljica?

Določene okoliščine tako učitelje kot učence pripravijo do tega, da v praksi ravnajo drugače, kot sicer vedo in povedo, da je prav. V takih primerih si lahko z empatičnim razumevanjem sebe in drugih pomagamo pri raziskovanju, zakaj smo mi ali je (ne)kdo drug ravnal tako, kot je.

VEČ: Ključna vprašanja, ki učiteljem omogočajo zavzeti perspektivo učenca in s tem empatičen odziv, so:

1. Kako učenec v tem trenutku zaznava situacijo? V čem se ta zaznava razlikuje od moje? (razmišljanje učenca)
2. Kako situacijo doživlja? (čustvovanje učenca)
3. Kaj mu je v tem trenutku pomembno oz. kaj potrebuje in ne dobi? (vrednote in potrebe učenca) (Rupnik Vec, 2022, 22)

Ko razumemo, da včasih naša lastna integriteta odpove ali jo namerano zatajimo, laže razumemo, da se to lahko zgodi tudi drugim, na primer našim sodelavcem ali učencem.

VEČ: Lahko si ogledate, kako na otroke, ki vedo, da vandalizem ni prava izbira, vpliva pritisk vrstnika: <https://www.youtube.com/watch?v=F13RPRvI5JE>. V adolescenci postanejo najstniki še posebej dovzetni za pritisk vrstnikov, saj v tem obdobju šele oblikujejo svojo identiteto, iščejo socialne potrditve ter sprejetost s strani drugih. Hkrati del možganov, ki se imenuje prefrontalni korteks in je odgovoren za razlikovanje med dobrim in slabim, odločanje ter tudi predvidevanje posledic v adolescenci, še ni v celoti razvit, zaradi česar je delovanje prej omenjenih (izvršilnih) funkcij pod vplivom vrstnikov ali močnih čustev lahko oslABLjeno. (Poljanec in sod., 2020)

Pritisk vrstnikov pa deluje v obe smeri: kot lahko spodbuja vandalizem, lahko krepi tudi vedenja, kot so medsebojna pomoč, ukvarjanje s športom, prostovoljstvo itd. Zato so lahko skupine, v katere so mladostniki vključeni (na primer šolski razred) tudi odlično okolje, ki mladostnike spodbuja in podpira pri razvoju v smeri (socialno) zaželenih vedenj. Zato je pomembno delovati tako, da s preventivnimi delavnicami, vajami in drugimi metodami spodbujamo in vzgajamo razredne ter šolske skupnosti in krepimo mladostnikove vrline, vključno z integriteto.

Kako kljub vsem izzivom ohranjati integriteto?

Kot smo videli v zgornjih primerih, je ohranjati integriteto precej zahtevna naloga in cilj, h kateremu strmimo, ko se odločamo, kako ravnati v kočljivih situacijah. Pri izbiri »prav(ilnejš)e« rešitve nas vodijo naše vrednote, ki jih zasledujemo v življenju in pri opravljanju poklica. Naše odločitve torej temeljijo na tem, katere vrednote imamo za pomembnejše od drugih. Vsi se na primer strinjamo, da je človeško življenje najvišja prioriteta, pomembnejša od znanja, zato se v primeru, da bi bil pouk v šoli (zaradi vremenskih razmer ali podobno) nevaren, vsi strinjamo, da se je takrat najbolje odločiti, da pouk odpade. Zavedanje in poznavanje lastnih vrednot, ki so v skladu z integriteto, nam torej pomaga pri njenem ohranjanju.

Za osebno refleksijo:

Katere so moje vrednote, čemu pripisujem največjo vrednost? Vabimo vas, da z naslednjo vajo raziščete vaše vrednote (povzeto po Zidar in sod., 2019, str. 14):

Na spodnjem seznamu vrednot označite deset, ki so za vas najpomembnejše in lahko delujejo kot vodilo za vaše ravnanje in vedenje oziroma in so sestavni del vašega življenja.

Spodaj lahko dodate tudi vrednote, ki na seznamu niso navedene.

Dosežki	Napredovanje	Tveganje
Naklonjenost (ljubezen in skrb)	Umetnost	Izzivalni problemi
Spremembe in raznolikost	Intimni odnosi	Skupnost
Kompetentnost	Tekmovalnost	Sodelovanje
Država	Ustvarjalnost	Odločnost
Demokratičnost	Ekološka ozaveščenost	Ekonomska varnost
Uspešnost	Učinkovitost	Etičnost
Odličnost	Vznemirljivost	Ekspertnost
Slava	Hiter življenjski ritem	Hiter delovni ritem
Ustvarjanje dobička	Svoboda	Prijateljstvo
Rast	Družina	Pomagati drugim ljudem
Pomagati družbi	Odkritosrčnost	Neodvisnost
Vpliv na druge	Notranja harmonija	Integriteta
Intelektualni status	Vpletenost	Umirjenost v službi
Znanje	Vodenje	Pripadnost
Lojalnost	Smiselno delo v službi	Denar
Narava	Biti z ljudmi, ki so odprti in iskreni	Urejenost – umirjenost, stabilnost
Osebnostni razvoj - razvijati in dosegati svoje najboljše potenciale	Finančni izziv	Zadovoljstvo
Moč in avtoriteta	Zasebnost	Zaposlitev v javnem sektorju

Odgovornost in zanesljivost	Varnost	Samospoštovanje
Vedrina	Sofisticiranost	Stabilnost
Status	Nadzor nad drugimi	Čustvena fleksibilnost
Resnica	Bogastvo	Modrost
Delo pod pritiskom	Timsko delo	Samostojno delo

Potem ko ste izluščili deset za vas najpomembnejših vrednot, si predstavljajte, da vam je dovoljeno imeti le pet vrednot. Katerim petim bi se odrekli? Prečrtajte jih na seznamu.

Zdaj pa si predstavljajte, da jih imate lahko le štiri. Kateri bi se odrekli? Prečrtajte jo.

Pa prečrtajte še eno. Na seznamu so vam ostale le tri vrednote.

Prečrtajte še eno. Ostali sta dve.

Zdaj pa prečrtajte še zadnjo od preostalih dveh, tako da vam ostane le ena. Katera je tista vrednota, ki se ji niste pripravljeno odreči za nič na svetu? Zapišite jo:

Premislite in si odgovorite na naslednja vprašanja:

- Kako težko je bilo izločati vrednote?
  - Kako se ljudje počutimo, ko se moramo »odpovedati« svojim vrednotam?
  - Ali obstajajo vrednote, ki so skupne vsem, ne glede na kulturno ali drugo ozadje?
  - Ali lahko vplivamo na vrednote drugih?
  - Česa ste se skozi aktivnost naučili o sebi? – Česa ste se skozi aktivnost naučili o drugih?
-

Katere vrednote želim predati učencem?

Za vrednote, ki jim sledi učitelj, je zelo verjetno, da jih bo s svojim zgledom predal tudi svojim učencem. Učitelj je namreč zgled in standard vedenja, vključno s spoštovanjem do drugega in empatičnim poslušanjem za njegov pogled in položaj.

Kaj pomeni integriteta, učitelj učencem pokaže tudi z načinom, kako **se odzove na kršitve integritete**. Čeprav lahko razume položaj učenca ter okoliščine, ki so privedle do kršitve integritete, je pomembno, da se na to odzove: po eni strani zato, da razvija zavedanje, da so dejanja vsakega posameznika pomembna in vplivajo na celotno družbo, po drugi strani pa zato, da učencem daje zgled, kako reagirati v primeru, ko zaznajo, da nekdo krši integriteto. V dvomljivih situacijah, ko ljudje ne vemo, kako ravnati, smo namreč še bolj dovezetni, da posnemamo druge – še posebej tiste, ki so v vlogi avtoritete, saj predvidevamo, da vedo več in znajo pravilneje reagirati. V primerih, ko drugi ne reagirajo, posledično razumemo, da za to ni potrebe (Zúñiga, 2018). Določena vedenja lahko na podlagi tega postanejo norme določene skupine: npr. zamujanje, preklinjanje itd.

Za učitelja pa je temeljna tudi **iskrenost**: do sebe ter do drugih, v smislu, da je tudi ranljiv, prizna napake ter zanje prevzame odgovornost. Enako velja v primerih, ko je učitelj primoran opustiti integriteto ali ko ne ve, kaj bi bilo najbolje storiti. Take situacije lahko postanejo priložnosti za iskren pogovor z učenci ali sodelavci, pri čemer se lahko v spoštljivem dialogu raziskujejo perspektive vsakega udeleženeega.

Za ravnanje v skladu z integriteto je ključno zaupanje vase, v svoje sodbe in odločitve. Zato je te vrednote treba razvijati tudi pri učencih.

ŠESTO POGlavJE: SOODVISNOST INTEGRITETE POSAMEZNIKA IN DRUŽBE (SLUŽBE, DOLOČENE SKUPINE, SKUPNOSTI)

Začnimo poglavje z zgodbo (Bucay, 2011, 73-77)

Nekoč je živel ... še en kralj. Bil je vladar majhne dežele po imenu Grozdovina. Njegovo kraljestvo je bilo polno vinogradov in vsi njegovi podaniki so pridelovali vino. Ker so ga izvažali, je približno petnajst tisoč družin v kneževini zaslužilo dovolj, da so ljudje dobro živeli, plačevali davke in si še kaj privoščili. Že nekaj let je kralj proučeval finance svojega kraljestva. Bil je pravičen vladar, poln razumevanja, zato mu ni bilo prav nič vseč, da je moral jemati iz žepov prebivalcev Grozdovine. Zelo se je trudil, da bi jim lahko znižal davke.

Potem pa se mu je nekega dne posvetilo. Odločil se je, da bo davke odpravil. Vsakega od podanikov bo prosil le, da za plačilo državnih stroškov enkrat na leto, v času stekleničenja, prinese na vrt palače liter najboljše trgate in ga zlije v velik sod, ki ga bodo do tedaj postavili. Od prodaje petnajst tisoč litrov bodo dobili denar za kraljevi proračun, zdravstveno zavarovanje in šolstvo.

Novica se je razširila po kraljestvu z razglasi in plakati, pritrjenimi na glavnih mestnih ulicah. Veselje ljudstva je bilo nepopisno. V vseh hišah so slavili kralja in peli pesmi v njegovo čast. V vseh krčmah so dvigali kupe na kraljevo dobro zdravje in dolgo življenje.

Napočil je dan dajatev. Ves teden so prebivalci na cesti in tržnicah, trgih in v cerkvah drug drugega opominjali, naj ne pozabijo na obvezo. Državljeni so kralju hoteli povrniti dobroto.

Že od zore so v palačo prihajale družine vinarjev; družinski očetje so nosili vrče. Drug za drugim so se vzpeli na vrh ogromnega kraljevega soda, izpraznili vrč in nato sestopili na drugi lestvi, ob kateri je stal kraljevi zakladnik, ki je na oblačilo vsakega kmeta pripel značko s kraljevim grbom.

Sredi popoldneva, ko je zadnji kmet izpraznil svoj vrč, se je razvedelo, da ni nihče umanjkal. Gromozanski sod za petnajst tisoč litrov je bil poln. Vsi podaniki do zadnjega so pravočasno prišli na vrt in v sod izlili svoj vrč.

Kralj je bil ponosen in zadovoljen. Ob mraku so se ljudje zbrali na trgu pred palači in s klici vladarja zvalili na balkon. Vsi so bili srečni. Kralj je ukazal, naj v prekrasen kristalni kozarec, ki ga je podedoval po prednikih, zajamejo malo zbranega vina. Zazrl se je v čašo in rekel podanikom:

»Čudovito ljudstvo Grozdovine: kot sem predvideval, so danes prišli v palačo vsi prebivalci kraljestva. Z vami želim deliti veselje krone zaradi vdanosti, ki jo je danes ljudstvo izkazalo svojemu kralju. Ta je enaka vdanosti kralja svojemu ljudstvu. In prav nič boljšega ne morem storiti kot nazdraviti vam s prvo čašo tega vina, ki bo nedvomno božanski nektar, pijača iz najboljših grozdov na svetu. Pridelale so jih najbolj pridne roke na svetu in zalivalo jih je največje bogastvo kraljestva, ljubezen naroda.«

Vsi so jokali in vzklikali kralju. Eden od služabnikov je kralju podal čašo. Ta jo je dvignil, da bi nazdravil ljudstvu, ki je navdušeno ploskalo. Toda njegova roka se je presenečeno ustavila. Ko je dvignil kozarec, je ugotovil, da je tekočina prozorna, brezbarvna. Kozarec je počasi približal nosu, ki je bil izurjen za vonjanje najboljših vin, in se prepričal, da je tekočina tudi brez vonja. Ker je bil izvrsten okuševalec, je skoraj samogibno ponesel kupo k ustom in srknil požirek. Vino ni imelo okusa po vinu, pa tudi ne po ničemer drugem!

Kralj je ukazal, naj mu prinesejo še en kozarec vina iz soda, nato še enega. Nazadnje je naročil, naj vzamejo kozarec vina še z vrha. Brez uspeha, vedno je bilo enako: tekočina je bila brez vonja, brez barve in brez okusa. Hitro so sklicali vse alkimiste kraljestva, da bi proučili vino. Odločitev je bila soglasna: sod je poln vode. Čiste in prave vode.

Tedaj je dal kralj zbrati vse modrece in čarodeje kraljestva, da bi čim prej razvozlali skrivnost. Kakšen urok, kemična reakcija ali čarovnija se je zgodila, da se je mešanica vin spremenila v vodo?

Najstarejši minister kraljeve vlade je stopil k njemu in mu zašepetal na uho: »Čudež? Urok? Preobrazba? Nič takšnega se ni zgodilo gospod, nič takšnega. Vaši podaniki so ljudje, veličanstvo, to je vse.«

»Ne razumem,« je rekel kralj. »Vzemiva na primer Janeza. Ima ogromen vinograd, ki se razprostira od reke do reke. Grozdje, ki ga natrga, je med najboljšimi v kraljestvu, njegovo vino se najbolje prodaja in je najdražje. Davi, ko se je z družino odpravil na pot, se mi je nekaj posvetilo. Kaj pa če namesto vina v vrču prinese vodo? Kdo bi lahko opazil razliko? En sam vrč vode med petnajst tisoč litri vina ... nihče ne bi opazil razlike. Nihče! In res je nihče ne bi opazil, če ne bi bilo ene majhne podrobnosti: Vsi so pomislili enako!«

Za razmislek ali razpravo: Najbrž vsi kdaj pa kdaj po malem kršimo (moralna) pravila. Na primer prečkamo cesto, čeprav je par metrov naprej prehod za pešce, vzamemo kaj tujega, prikrojimo resnico, ... Takrat morda razmišljamo podobno kot Janez iz zgodbe, ki je prepričan, da to ne bo imelo nobenih posledic. Kaj pa, če bi vsi razmišljali podobno? Dejanja posameznikov torej niso nepomembna, saj ljudje živimo v družinah, skupnostih, kolektivih, družbi. Tako imajo naša dejanja, ki rušijo integriteto, prej ali slej posledice za vse, kot se je to zgodilo kraljestvu v zgodbi. Velja pa tudi obratno. Kaj če bi samo Janez prinesel dobro vino? Kaj, če bi ga prinesla Janez in njegov sodelavec? Kaj šele Janez in celoten kolektiv učiteljev velike šole v kraljestvu?

Kdo za vas v zgodbi predstavlja osebo z integriteto? Na podlagi česa ste se tako odločili?

Kako bi v zgornjem primeru ravnali vi, če bi bili Janez?

Kaj pa, če bi bili kralj?

Pomislite, v katerih primerih tudi vi razmišljate in naredite podobno kot Janez (npr. parkiram pred vhodom v trgovino namesto na označenem parkirnem mestu). Naštejte nekaj primerov:

Kaj bi se zgodilo, če bi vsi tako ravnali?

Po primere soodvisnosti integritete posameznika in njegovega okolja pa nam ni treba v drugo deželo. Zagotovo jih sami že veliko poznate in svojega osebnega in poklicnega okolja, morda tudi katerega od naslednjih:

DELOVNI LIST 5

Primeri iz prakse

Kar se zgodi doma, ostane doma.

[PRIMER 1]: Učenec že nekaj časa v šolo prihaja z vedno novimi oblačili priznanih modnih znamk, pri čemer začne učitelj sumiti, da so ta oblačila ukradena iz trgovine. Kaj bi storili na učiteljevem mestu?

- Pogovorim se z učencem
- Pogovorim se s starši učenca
- Nič, saj ne vem, kako ravnati, če so res ukradena
- O situaciji se pogovorim s sodelavci
- Drugo:

Recimo, da učitelj izbere opcijo a). Učenec mu pojasni, da mu oblačila prinaša mama, odkar je začela delati v novi trgovini – ki je ravno trgovina učiteljeve sestre. Kaj bi storili na učiteljevem mestu?

- Pogovorim se z mamo učenca
- O tem povem svoji sestri
- Nič od tega, to ni moja stvar
- Drugo:

Kakšne bi lahko bile posledice izbrane odločitve?

[PRIMER 2]: Učenec sošolcem pripoveduje o očetovi službeni poti, na kateri je že par tednov. Učiteljica pa je prijateljica učenčeve mame in ve, da sta njegova starša v resnici v postopku ločitve, česar otroci še ne vedo. Prijateljica namreč še vedno upa, da bosta z možem ponovno skupaj in otrokom ne želi zbudati neprijetnih čustev. Vendar učiteljica iz poznavanja situacije ve, da so njeni upi zaman. Kaj bi storili na njenem mestu?

- a) Pogovorim se z učencem, saj mi je mar zanj
- b) Pogovorim se s prijateljico in preverim, če gre pri očetu res za službeno potovanje
- c) Pogovorim se s prijateljico in svetujem, naj otrokom nemudoma pove za situacijo
- d) O situaciji se posvetujem s sodelavci
- e) Drugo:

Kakšne bi lahko bile posledice izbrane odločitve?

[PRIMER 3]: Oglejte si posnetek na <https://www.youtube.com/watch?v=B0UEFSmxkbg>: Učitelj na posnetku opazi, da ena od učenk vedno zamuja na prvo uro. Ko o tem povpraša njeno mamo, mu ta pojasni, da zaradi dodatne službe hčerke ne more pravočasno pripeljati v šolo. Domisli pa se, da bi lahko sama hčerko pripeljala do svoje službe, od tam do šole pa bi lahko hčerka pot nadaljevala z njim, torej s tem učiteljem, ki živi blizu.

Kako bi ravnali vi kot učitelj?

Razprava: V zgornjih primerih bi se lahko vprašali, ali in koliko se kot učitelji zanimati o družinah učencev, o zasebnem življenju njihovih staršev ter odnosih med družinskimi člani. V določenih primerih (npr. v primeru suma nasilja v družini²) je očitno, da je o tem treba poročati. Drugi primeri pa manj jasni, še posebej, če se zgodi, da se znajdemo v precepu interesov – na primer biti na strani učenca ali svojega

² Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 6. člen, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5084>

sorodnika. Je vedno mogoče ravnati v najboljšo korist učenca ter hkrati ohranjati lastno integriteto v odnosu z vsemi vpletenimi?

Moje osebno življenje je moja stvar.

[PRIMER 4]: Ste učitelj gospodinjstva. Z učenci veliko govorite o pomenu zdrave prehrane in kako uničujoče je za telo, če se občasno prejedamo z nezdravimi prigrizki. Na splošno ste na šoli znani po tem, da promovirate in živite zdrav življenjski slog. Tokrat pa načrtujete zabavo za rojstni dan. Ko s polnim vozičkom alkohola čakate na blagajni, vas prideta pozdravit vaš učenec in njegova mama. Kaj storite?

- a) Pogreznem se v zemljo
- b) V zadregi povem, da načrtujem zabavo
- c) Se delam, kot da ni nič posebnega
- d) Drugo:

[PRIMER 5]: Oglejte si posnetek na <https://www.youtube.com/watch?v=5OMjeXdaoHk>: Profesorica angleščine se v petek popoldne dobi na pijači s prijatelji ob praznovanju prijateljevega rojstnega dne. Ko spijejo novo rundo žganja, profesorica opazi, da jo opazujejo njene dijakinje, ki so očitno prišle na večerjo v isto restavracijo. Je situacija podobna kot v prejšnjem primeru? Kaj bi storili na mestu profesorice?

[PRIMER 6]: Vi in učitelj(-ica) iz istega kolektiva postaneta par.³ Kaj storite?

- a) Zamenjam službo
- b) V službi se obnašam, kot da ni nič drugače
- c) O tem se pogovorim z ravnateljem in kolektivom
- d) O tem se pogovarjam z učenci
- e) Drugo:

³ Ameriška raziskava je pokazala, da 16 % ljudi, ki delajo v izobraževanju, poroči z nekom v enakem poklicu <https://www.theguardian.com/teacher-network/2015/sep/30/teachers-marry-teachers-talk-shop-know-stress>

[PRIMER 7]: Oglejte si še posnetek na <https://www.youtube.com/watch?v=cmiaLxCUDkw>. Srednješolski profesor na posnetku je že 4 mesece v zvezi z mamo dijaka, ki ga sam uči. O tem še ni povedal vodji oddelka v šoli. Kaj bi storili kot vodja oddelka/njegova nadrejena, ko izveste novico?

Razprava: V zgornjih primerih se sprašujemo, kako biti iskren do sodelavcev, učencev in njihovih staršev, po drugi strani pa vseeno ohranjati mejo med svojim službenim in zasebnim življenjem. Ste se že znašli v situaciji, ko se je ta meja zabrisala? Koliko vam je prijetno deliti svoje zasebno življenje z učenci in sodelavci in do katere mere ali v katerih situacijah se vam zdi to primerno? Katere informacije je nujno deliti s sodelavci?

Biti iskren še ne pomeni, da vse povemo. Vas je kdo kdaj že vprašal kaj o vašem spolnem življenju, uživanju alkohola ali prepovedanih substanc, kar vas je pošteno spravilo v zadrego? Takrat najbrž niste pomislili, da bi na vprašanje odgovorili z vso iskrenostjo ter z vsemi podrobnostmi. Kar pa ne pomeni, da so taka vprašanja sama po sebi škodljiva. Še posebej, če se pojavijo v razredu, jih lahko izkoristimo kot iztočnico za pogovor, od kje navdih za tako vprašanje, kaj pri tej temi učence zanima ali kako to, da je prav v tem trenutku ta tema zanje aktualna. Na ta način lahko tudi učence z zgledom učimo postavljati meje ter hkrati ohranjati odnos in integriteto. Istočasno povemo, da gre za zasebne zadeve, o katerih ne želimo razpravljati.

[PRIMER 8]: Oglejte si še ta posnetek na <https://www.youtube.com/watch?v=it4a24xvHuU&t=14s>. Na posnetku eden od fantov, ki trenirajo bejzbol, trenerja vpraša, če bi se lahko z njim pogovoril o svojih vprašanjih o spolnih odnosih.

Kakšna čustva posnetek zbudi v vas? Kako bi se odzvali na trenerjevem mestu?

Kaj pa družbena omrežja?

Družbena omrežja so že nekaj časa del našega vsakdanjega življenja. Na njih lahko objavljamo vsebine, ki zadevajo naše poklicno življenje, in se predstavljamo tako, kot bi si želeli, da nas vidijo učenci, sodelavci in nadrejeni. Še večkrat pa so take platforme prostor, kjer delimo vsebine, ki so povezane z našim osebnim življenjem in prostim časom: potovanja, prenova hiše, kuhanje, druženje, hobiji, lastni otroci ... Zato je smiselno, da temu prilagodimo stopnjo zasebnosti oziroma se odločimo, če želimo, da naše objave vidijo tudi učenci ali njihovi starši.

Vprašanja za razmislek ali razpravo:

Če uporabljate družbena omrežja, ali sprejemate tudi prošnje za prijateljstvo s strani sodelavcev? Kaj pa s strani učencev? Ali si vi ogledujete njihove profile na Facebooku, Instagramu ali drugih platformah?

Kaj pa bi storili, če bi na družbenih omrežjih zasledili neprimerne vsebine, v katere so vključeni učenci šole, na primer spletno medvrstniško nasilje (ang. »cyberbullying«), samopoškodovanje, »sexting« (pošiljanje fotografij, videoposnetkov in sporočil s seksualno vsebino)?

Kaj pa, če bi zasledili, da učenci na družbenih omrežjih širijo neprimerne vsebine, komentarje in laži o enem od sodelavcev?

VEČ: Priporočila o varni uporabi družbenih omrežij za učitelje, lahko najdete na: <https://www.steker.si/clanki/priporocila-za-ucitelje-za-varno-uporabo-druzbenih-omrezij/>

[PRIMER 9]: Oglejte si še posnetek na: <https://www.youtube.com/watch?v=fGOblSEPN5w>. Eden od profesorjev opazi, da je njegova sodelavka na družbenem omrežju, kjer ji sledijo tudi dijaki, objavila fotografijo z zabave, na kateri je slikana s cigareto in steklenico žgane pijače v roki.

Kako bi ravnali, če bi se znašli v položaju tega sodelavca? Kakšne so lahko posledice za profesorico, ki je objavila fotografijo?

SEDMO POGlavJE: Vloga učitelja pri krepitevi integritete pri otrocih in mladostnikih

Učitelj z integriteto daje učencem odlično priložnost za krepitev njihove integritete, ko ti stalno opazujejo njegovo moralno držo, vrednote, odnos do sočloveka in do sveta, iskrenost in dejanja. Vendar, kot pravi Rupnik Vec (2022), zgolj zgled ne zadostuje, potrebno je še sistematično prizadevanje za krepitev integritete pri učencih. Za to lahko izkoristi vsakdanje kočljive situacije, podobne kot so bile predstavljene v tem priročniku, lahko pa se tudi namenoma lotijo te teme v razredu ob različnih usmerjenih aktivnostih.

Če ste med branjem priročnika dobili kakšno idejo (za aktivnost, razpravo, delavnico), kako bi lahko integriteto spodbujali pri učencih, je tukaj prostor, da jo zapišete:

Veliko idej in primerov aktivnosti za spodbujanje integritete pri učencih v različnih starostnih skupinah najdete tudi v priročniku **Integriteta v medosebnih odnosih** (Žežlina, 2022), ki smo ga pripravili na: https://unicef.blob.core.windows.net/uploaded/documents/UNICEF_prirocnik_integriteta.pdf za spodbujanje integritete v osnovnih šolah.

Priročnik vsebuje deset tematskih sklopov, predstavljenih ob desetih temeljnih pojmi, ki definirajo posameznika z integriteto: poštenost, verodostojnost, pristnost, celovitost, skladnost, moralne norme, osnove prava, pravice, enakost ter medsebojno spoštovanje. Vsak tematski sklop vsebuje tri delavnice: delavnico, namenjeno učencem 1. vzgojno-izobraževalnega obdobja osnovne šole, delavnico, namenjeno učencem 2. vzgojno-izobraževalnega obdobja osnovne šole, ter delavnico, namenjeno učencem 3. vzgojno-izobraževalnega obdobja osnovne šole. (Žežlina, 2022)

Nekaj primerov delavnic iz priročnika Integriteta v medosebnih odnosih

Za boljšo preglednost lahko odprete tudi spletno verzijo: https://unicef.blob.core.windows.net/uploaded/documents/UNICEF_prirocnik_integriteta.pdf

PRISTNOST (str. 31-37 v priročniku):

12-14 let

Namen delavnice: Z delavnico pri učencih utrdimo zmožnost prepoznavanja čustev, razvijamo njihovo sposobnost empatije ter jih spodbudimo h kritičnemu razmisleku o lastni pristnosti v odnosih.

Čas: 90 minut

Pripomočki: Zgodba o Niku in Aljažu (priloga 3.1), škarje, listki z nedokončanimi povedmi (priloga 3.2), vrečka, košarica ali lonček

Potek:

Razred prosimo za enega prostovoljca. Ta učenec naj naglas prebere zgodbo o Niku in Aljažu (priloga 3.1), preostali učenci mu pozorno prisluhnejo.

Po prebrani zgodbi enega od učencev prosimo, da v nekaj povedih obnovi vsebino slišanege.

Sledi pogovor o vsebini in sporočilu zgodbe. Pri vodenju pogovora si lahko pomagamo z naslednjimi vprašanji:

- Kaj smo izvedeli?
- Kako so se počutili fantje v zgodbi? Kako se je počutil Aljaž, kako Nik, kako Bor?
- Učence povabimo, da presodijo, ali je bil Nik v svojem odzivu pristen, ter svojo presojo utemeljijo.
- Kaj pomeni, da je nekdo pristen?
- Kako menite, da se zgodba nadaljuje? Ali Nik uspe zbrati pogum in povedati Aljažu, kako se počuti?

Čeprav včasih ne vemo, kaj bi, to ne pomeni, da nismo pristi v svojem odzivu. Pomembno je, da ravnamo v skladu s svojim notranjim prepričanjem in da s svojim govorom ter vedenjem kar se da odražamo svoje notranje prepričanje. Zelo pomembno je, da ne delujemo, govorimo ali se izražamo v nasprotju s svojim notranjim prepričanjem.

Učence povabimo, da oblikujejo krog. Povem jim, da bomo prebrano zgodbo odigrali, in prosimo za prve tri »igralce«. Če učenci želijo, lahko like spremenimo, na primer tako, da namesto Nika in Aljaža v zgodbi

nastopata Lea in Barbara. Trije učenci naj zgodbo odigrajo do točke, ko se Nik znajde v precepu in razmislija o tem, kako naj se odzove. Na tej točki igro ustavimo in razred vprašamo, kako naj igralci odigrajo svoje vloge. Razred naj da natančna navodila vsakemu od igralcev. Igralci skušajo slediti navodilom sošolcev. Potek igre lahko na kateri koli točki ustavimo in razred prosimo, naj poda dodatna navodila ali zgodbo zapelje drugače – vsakič ponudimo tudi možnost, da se igralci zamenjajo (torej da nekdo iz razreda prevzame vlogo enega od igralcev). Na ta način lahko preigramo nešteto scenarijev in se ob tem pogovorimo o različnih možnih razpletih, različnih reakcijah, pristnih in nepristnih odzivih ... Odigramo lahko tudi neprimerne odzive, nepristno ravnanje in podobno, pomembno pa je, da aktivnost zaključimo s pristnim odzivom in pozitivnim razpletom zgodbe. Na primer: Nik Aljažu pove, da mu ni prijetno ob tem, kako se Aljaž vede do novega sošolca. Aljaž spozna svojo zmoto in se Boru opraviči.

Za zaključek pripravimo listke z nedokončanimi povedmi (priloga 3.2), pri pripravi (rezanju) nam lahko pomagajo učenci. Ponovno se posedemo v krog, listke z nedokončanimi povedmi damo v vrečko, košarico ali lonček in prosimo enega od učencev, naj dejavnost začne. Izvrščajo listek, prebere napisano ter poved dopolni s svojim razmišljanjem. Nadaljujemo v krogu tako, da vsak učenec priđe vsaj enkrat na vrsto. Že uporabljene listke lahko učenci vrnejo v vrečko, košarico ali lonček, saj ni nič narobe, če jih nato izvleče še kdo drug.

Učence spodbudimo k prepoznavanju in pristnemu izražanju svojih čustev v vsakdanjem življenju v vseh odnosih – do prijateljev, staršev, učiteljev in drugih.

Pristnost je ena izmed pomembnih vrtilin osebe z integriteto. Učence povabimo, da razmislijo o tem, katere osebe, ki so bile minuli teden izpostavljene v javnosti, izkazujejo integriteto.

Možne prilagoditve za izvedbo delavnice na daljavo:

Prvi del delavnice (branje zgodbe ter pogovor o vsebini in sporočilu) izvedemo, kot je opisano, saj posebne prilagoditve niso potrebne. Osrednji del, torej preigravanje različnih scenarijev, izvedemo tako, da igra temelji na dialogu (brez gibanja po razredu). Del delavnice, v katerem uporabljamo nedokončane povedi, izvedemo tako, da preberemo začetek povedi in nato prosimo enega od učencev, naj nadaljuje. Pazimo, da pridejo na vrsto vsi učenci, pri čemer lahko eno poved preberemo večkrat.

Zgodba o Niku in Aljažu (str. 103):

Nik in Aljaž sta sošolca in dobra prijatelja. Poznata se iz vrtca, saj sta bila skupaj v vrtčevski skupini. Dobro se razumeta in vedno tičita skupaj – v razredu sedita za isto mizo, med odmori se skupaj podita po hodnikih, po poku gresta skupaj na trening košarke, včasih jima uspe mamici prepričati, da se srečajo tudi čez vikend in gredo na igrala ali v park s trampolini. Letos obiskujeta peti razred in obema je najbolj všeč matematika, še posebej se veselita letošnjega tekmovanja iz logike. Nika in Aljaža, pa tudi njune sošolke in sošolce, je ob začetku šolskega leta presenetila novica – pridružil se jim bo nov sošolec. Bor se je v njihov kraj preselil poleti, saj je njegova mami tukaj dobila novo službo. Bor je prijeten fant, nekoliko sramežljiv je in celo poletje ga je skrbelo, kako bo na novi šoli, kako se bo razumel s sošolci in sošolkami ter ali bodo učitelji zelo strogi. Bor se na novi šoli dobro počuti, kljub temu pa se raje drži zase in ne govori veliko, spregovori samo, ko ga kdo od učiteljev kaj vpraša. Aljažu se zdi to skrajno čudno in nekega dne, med odmorom za

malico, stopi do Bora in ga ogovori: »Bor, zakaj si ves čas tiho?« Bor skomigne z rameni in še naprej je svoj sendvič. »Nimaš kaj povedati, ha?« Aljaž kar ne odneha. »Ti je muca pojedla jezik ali si samo tako neumen?« Bora Aljaževe besede prizadenejo, a še naprej tiho sedi in si misli svoje. Nik, ki ves ta čas stoji ob Aljažu, zamišljeno stremi predse. Neprijetno mu je in želi si, da se Aljaž ne bi norčeval iz Bora. Pogleda Aljaža in že odpre usta, da bi mu rekel, naj neha, pa si v zadnjem hipu premisli ... Kaj, če bo Aljaž začel zafrkavati tudi njega? Ali če ne bo več hotel biti njegov prijatelj? Bolje, da svoje misli zadrži zase. Vrne se na svoje mesto in poje malico do konca. V naslednjih dneh se situacija še večkrat ponovi. Bor ne govori veliko, Aljaž je do njega nesramen, Nik pa se počuti, kot bi ga nekdo presekal na pol – po eni strani mu je hudo za Bora in bi mu rad pomagal, po drugi strani pa ga skrbi, kaj bi si potem o njem mislil Aljaž.

Za osebno refleksijo:

Zgodbo o Aljažu, ki se norčuje z sošolca, in Niku, ki ne se znajde v moralnem precepu, kako ravnati, lahko tudi priredite tako, da prikazuje aktualen primer situacije, ki ste jo zaznali pri svojih učencih. Namesto zgoraj opisane zgodbe lahko uporabite nekaj, kar se dogaja v vaši šoli in za vaše učence predstavlja kočljivo situacijo ter z njimi preigravate različne scenarije ter iščete rešitve.

Že imate kakšen tak primer v mislih? Kaj se je zgodilo? Kdo je bil vključen v dogajanje? Na kateri točki dogajanja bi lahko kdo od vključenih ravnal drugače, da bi bil tudi izid zgodbe drugačen?

Namig: če bi to situacijo želeli uporabiti kot zgodbo namesto primera o Niku in Aljažu, lahko spremenite imena oseb, čas in kraj dogajanja, spol oseb itd., da se učenci ne bi počutili preveč izpostavljeni.

Vprašanja za razmislek ali razpravo:

Zapisane primere (pri čemer bodite pozorni na ustrezno ravnanje z osebnimi podatki otrok in njihovo anonimiziranje) lahko delite še z drugimi pedagoškimi delavci ali sodelavci. Če je bila situacija kočljiva tudi za vas kot učitelja, si lahko z ostalimi izmenjate izkušnje o tem, kako so/bi oni ravnali v podobnih situacijah.

Še večji izziv:

Zapisano aktivnost lahko izvedete tudi v krogu sodelavcev. Vsak lahko zapiše primer kočljive situacije, v kateri se je znašel na precepu. Nato izberete eno od situacij (ki je najbolj aktualna, zanimiva, nova ... za vse) ter jo odigrate do zapleta, gledalci pa predlagajo, kako se lahko zgodba razplete.

MORALNE NORME

(str. 55 – 62):

9-11 let

Namen delavnice: Z učenci opredelimo pojem moralne norme. Spodbudimo njihovo razmišljanje o moralnih normah v vsakdanjem življenju. Predstavimo moralno dilemo in spodbudimo kritično razpravo o danem primeru.

Čas: 45 minut

Pripomočki: SSKJ, kartice z opisi kočljivih situacij (priloga 6.2)

Potek:

Učence naključno razdelimo v tri skupine. Vsaki skupini priskrbimo po en SSKJ ter list papirja in pisala. Učenci naj v slovarju poiščejo naslednji slovarski gesli: morala ter norma.

Na list papirja naj v prvem koraku vsaka skupina zabeleži razlago vsakega pojma posebej (torej učenci zapišejo, kaj je norma ter kaj je morala). V drugem koraku pa poskusijo pojma združiti in zapisati odgovor na vprašanje Kaj so moralne norme?

Ko ima vsaka skupina zapisano razlago pojma moralne norme, učence povabimo, da oblikujemo krog. Skupine predstavijo svoje razumevanje moralnih norm.

Učence povabimo, da napišejo seznam moralnih norm, ki jim sledijo oz. v skladu s katerimi živijo. Da spodbudimo njihovo razmišljanje, jim lahko postavimo podvprašanja:

- Katere moralne norme so izpostavljene v šolskih pravilih?
- Ali obstajajo tudi verske norme? Katere poznate?
- Ali obstajajo kakšna pravila ali načini, kako se vedete eden do drugega znotraj vaših družin?

Sledi aktivnost, pri kateri potrebujemo kartice z opisom kočljivih situacij (priloga 6.2). Kartice lahko pripravimo vnaprej ali za pomoč prosimo učence. Ko imamo kartice pripravljene, jih položimo na mizo, tako da je tekst obrnjen navzdol. Eden od učencev naj začne tako, da izvele eno kartico, naglas prebere zapisano in pove, kako bi v opisani situaciji ravnal. Ko pove svojo rešitev, naj se ostali v krogu povedo,

kako bi se odzvali na to situacijo. S tem poudarimo, da obstaja več možnih rešitev.

Posameznemu vprašanju namenimo dovolj časa in vsakemu učencu damo možnost, da izrazi svoje mnenje. Ob zaključevanju ure smo pozorni na to, da učencev ne pustimo v stiski.

Če je kateri od učencev vidno v stiski, z njim ali s celotno skupino izvedemo kratko vajo za umirjanje: Zapremo oči, trikrat globoko vdihnemo, nato odpremo oči in poskušamo zaznati pet stvari: nekaj, kar vidimo, nekaj, kar slišimo, nekaj, kar okušamo, nekaj, kar čutimo in nekaj, kar vonjamo. Nato ponovimo tri globoke vdihne in izdihne.

Možne prilagoditve za izvedbo delavnice na daljavo:

Delavnico izvedemo kot je opisano, s to razliko, da učenci posamezne aktivnosti izvajajo individualno. V drugem delu učenci listkov s kočljivimi situacijami ne zberejo, ampak jih mi preberemo naglas.

52

53

Za osebno refleksijo:

Preberite spodnje situacije (prepisane s »kartic z opisi kočljivih situacij« iz priložnika, str. 111) ter si predstavljajte, kako bi se odzvali vi v svojih najstniških letih. Potem si v misli priključite nekoga od svojih učencev, se poskusite zživeti vanj ter premisliti, kako bi reagiral on. Kakšne posledice bi odločitev imela zanj?

Situacije:

1. Moral bi biti doma ob sedmih, sošolci pa te vabijo na igrišče.
2. Prijatelj ti ponudi ukraden telefon po smešno nizki ceni.
3. Sošolka se ti posmehuje, ker pri testu matematike nočeš plonkati.
4. S prijateljem hodita po ulici in na tleh najdeta denarnico. V njej je, poleg osebnih dokumentov nekega gospoda, tudi 50 evrov.

52

5. Doma igraš zanimivo računalniško igro in boš pravkar napredoval na naslednjo stopnjo. Pokliče te prijatelj in te povabi na vožnjo s kolesom.
6. Ne počutiš se dobro. Žalosten si. Že ves popoldan čepiš doma v svoji sobi. (Kaj storiš, da se počutiš bolje?)
7. Že od jutra te boli glava. Veš, da ima mama nekje v predalu tablete, ki jih vzame, kadar se ona počuti slabo. (Kaj storiš ti?)
8. Včeraj si šel zelo pozno spat. Že na poti v šolo se ti zeha. Znanec ti ponudi energijsko pijačo.

ENAKOST

(str. 79-85):

12-14 let

Namen delavnice: Pri učencih spodbudimo razumevanje in sprejemanje drugačnosti. Učence ozavestimo o neenakih možnostih v družbi. Spodbudimo jih h kritičnemu razmišljanju o možnih posledicah pripadanja določeni družbeni skupini.

Čas: 45 minut

Pripomočki: kartice vlog (priloga 9.2), list z izjavami (priloga 9.3)

Potek:

Učencem razložimo, da se bodo morali postaviti v vlogo nekoga drugega. Povemo jim, da bodo odgovarjali na vprašanja, kot da bi bili ta oseba, in da naj pri tem uporabljajo svojo domišljijo.

Vsakemu učencu razdelimo po eno kartico vlog. Vsaj trije učenci naj dobijo kartice, na katerih piše, da »igrarjok« sami sebe (»Ti si ti.«). Nihče ne sme izdati svoje vloge.

Učence postavimo v vrsto, pripravijo naj se na svojo vlogo. Za pomoč jim preberemo spodnja vprašanja. Za vsakim vprašanjem naredimo kratek premor, da lahko učenci razmislijo o tem, kdo so in kakšno je njihovo življenje.

- Kakšno je bilo tvoje otroštvo? V kakšni hiši si živel? Kakšne igre si se igral? Kakšno delo so opravljali tvoji starši?
- Kakšno je tvoje vsakdanje življenje sedaj? Kje se družiš? Kaj delaš zjutraj, kaj popoldne, kaj zvečer?
- Kakšen slog življenja imaš? Kje živiš? Koliko denarja zaslužiš vsak mesec? Kaj počneš v svojem prostem času in med počitnicami?
- Kaj te vznemirja in česa se bojiš?

Učencem povemo, da jim bomo prebrali seznam situacij ali dogodkov (priloga 9.3). Vsakič, ko lahko pritrđijo izjavi, naredijo korak naprej, če izjavi ne morejo pritrđiti, pa ostanejo na istem mestu.

Izjave preberemo eno za drugo. Za vsako izjavo naredimo premor, da lahko stopijo naprej in ocenijo svoj položaj glede na druge. Na koncu naj vsak oceni svoj položaj. Nato jim damo na voljo nekaj časa, da

54

pozabijo na vlogo, ki so jo igrali.

Učence vprašamo, kaj se je dogajalo in kako so se ob tem počutili.

Pogovaramo se o problemih, ki so se jim dotaknili, ter o tem, kaj so se naučili.

- Kako ste se počutili, ko ste stopili naprej?
- Kako ste se počutili, ko niste stopili naprej?
- Kdaj ste tisti, ki ste pogosto stopali naprej, opazili, da se drugi ne pomikajo naprej tako hitro kot vi?
- Ali lahko uganete, kdo je bil kdo? (Preberemo nekaj najbolj ekstremnih vlog.)
- Kako lahko ali težko vam je bilo igrati vloge? Kako ste si predstavljali, kakšna je bila oseba, ki ste jo igrali?
- Ali ste prepričani, da so informacije in podobe, ki jih imate o teh osebah, zanesljive? Ali so morda osnovane na stereotipih in predsodkih?
- Ali ta vaja kaže podobo družbe? Kako?
- Katere pravice nekateri ljudje nimajo?
- Kateri bi bili prvi koraki za opozarjanje na neenakost v družbi?

Poskrbimo za to, da nas vsi učenci dobro slišijo, še posebej, če aktivnost izvajamo zunaj ali imamo veliko skupino otrok. V začetnem delu, v katerem si morajo učenci predstavljati, da so nekdo drug, se bodo morda pojavili primeri, da ne bodo vedeli veliko oz. dovolj o osebi, v katero se bodo prelevili. Povemo jim, da to ni pomembno in da naj v kar največji meri uporabijo svojo domišljijo.

Aktivnost je prilagojena po gradivu iz priložnika UNICEF-a Slovenija: Vključimo otroke! (Zidar in Sužnik, 2004).

Možne prilagoditve za izvedbo delavnice na daljavo:

Delavnico izvedemo, kot je opisano do dela, v katerem beremo izjave (priloga 9.3). Učenci se takrat ne premikajo po prostoru, temveč za vsako trditve, ki ji lahko pritrđijo, na list pred sabo narišejo črtico. Če trditvi ne morejo pritrđiti, črtice ne narišejo. Na koncu naj vsak učenec prešteje, koliko črtic ima. Več črtic pomeni, da so se v svoji vlogi premaknili dlje. Pogovor o počutju in izvedbi aktivnosti izpeljemo, kot je opisano.

55

53

Vprašanja za razmislek ali razpravo:

Preberite si še o situacijah in dogodkih v nadaljevanju in si poskušajte predstavljati, kako bi sami izvedli opisano aktivnost s svojimi učenci? Bi jo lahko izvedli kje izven učilnice? Bi bila za vaše učence taka delavnica zanimiva, aktualna?

Bi jo morali kako predrugačiti, da bi bila primernejša za vaše učence? Morda lahko namesto že napisanih vlog na karticah vlog, učenci napišejo svoje ideje ter se poskušajo živeti v svoje opise oseb. Nadaljevanje aktivnosti se izvede, kot je opisano.

Priloga 9.2: Kartice vlog

(prirejeno po: Zidar in Sužnik, 2004)

Si 14-letna učenka, ki živi v zavodu za otroke s čustvenimi in vedenjskimi težavami.	Si hčerka bogatega poslovnega. Stara si 12 let in hodiš na priznano mednarodno osnovno šolo, kjer si zelo uspešna.
Star si 11 let in imaš disleksijo (težave z branjem in s pisanjem).	Si 10-letni fant, ki živi na ulici; dom si zapustil zaradi nasilja, ki si ga doživljal doma.
Si hčerka ambasadorja države, v kateri ne živiš.	Si študent s posebnimi potrebami, naokrog se voziš z invalidskim vozičkom.
Si ilegalni priseljenc iz države, ki jo je uničila vojna. Tvoje družine ni s teboj.	Si 14-letni učenec iz Srednjega vzhoda na izmenjavi.
Si 11-leten fant, ki ga nadlegujejo v šoli.	Si fotomodel afriškega poretka.
Si znan predstavnik otrok na televiziji. Si musliman.	Si 11-letna sirota, ki živi v sirotišnici v vzhodni Evropi.
Si 14-letno dekle, ki se bo kmalu poročila z moškim, ki ga nisi še nikoli srečala.	Si 10-letni učenec z učnimi težavami.
Si 12-letni begunec; iščeš azil.	Si sin azijskega priseljenca, ki vodi uspešno podjetje.
Si odličen temnopolti nogometaš, ki igra za enega boljših klubov.	Star si 9 let, tvoj oče je nezaposlen in odvisen od alkohola.
Si najstniška pop zvezda.	Ti si ti.
Ti si ti.	Ti si ti.

124

Priloga 9.3: Situacije in dogodki

(prirejeno po: Zidar in Sužnik, 2004)

1. Vedno si imel dovolj denarja, da si lahko počel, kar si želel.
2. Imaš lep dom s telefonom in televizijo.
3. Občutek imaš, da te vsi spoštujejo.
4. Občutek imaš, da je tvoje mnenje pomembno in da te ljudje poslušajo.
5. Končal si ali pa še boš končal srednjo šolo.
6. Ni te strah, da bi te ustavila policija.
7. Veš, na koga se moraš obrniti za pomoč in nasvet, če ga potrebuješ.
8. Nikoli nisi bil diskriminiran.
9. Kadarkoli je treba, greš lahko k zdravniku in dobiš zdravila.
10. Enkrat na leto lahko odpotuješ na počitnice.
11. Tvoji prijatelji lahko kadar koli pridejo k tebi.
12. Imaš zanimivo življenje in si optimističen za svojo prihodnost.
13. Veš, da lahko študiraš in opravljaš delo po lastni izbiri.
14. Ni te strah, da te bodo nadlegovali ali napadli na ulici.
15. Vsaj enkrat na teden greš lahko v kino ali gledališče.
16. Lahko se zaljubiš v nekoga, ki si ga sam izbral.
17. Ješ zdravo in to, kar hočeš.
18. Uporabljaš lahko internet in se iz njega učiš.
19. Lahko greš ven s svojimi prijatelji.
20. Lahko delaš za denar.

125

Če vas je katera od delavnic vsaj malo pritegnila, toplo priporočamo priročnik Integriteta v medosebnih odnosih v nadaljnje branje in uporabo z vašimi učenci. 😊

NAMESTNO ZAKLJUČKA: Prebral/a sem cel priročnik, kaj sedaj?

Čestitke za to, da ste prišli do konca priročnika in vztrajali v raziskovanju integritete.

Vabimo vas še, da pogledate spodnjo preglednico ter označite, kako pogosto napisane trditve veljajo za vas.

Trditev	Vedno.	Zelo pogosto.	Kdaj ja, kdaj ne.	Redko.	Nikoli.
Sem učitelj_ica z integriteto.					
Moje besede so usklajene z mojimi dejanji.					
Ravnam moralno tudi, če me nihče ne gleda.					
Ko pride do (etične) dileme, izberem lažjo pot, tudi če je manj moralna.					
Vse učence vidim kot enake in jim omogočam enake možnosti.					
Pomaga mi, če se o svojih poklicnih dilemah posvetujem s sodelavci.					
Poznam svoje vrednote in ravnam v skladu z njimi.					
Sem dober zgled za svoje učence.					

Zdaj lahko odgovore primerjate s preglednico, ki ste jo izpolnili na začetku priročnika, na strani 7. Se je vaše razmišljanje kaj spremenilo?

Prostor za zapiske:

Viri in predlogi za nadaljnje branje

7 Facts About Teachers that Might Surprise You. (b.d.). <https://www.advisorsinsuranceagency.com/7-facts-about-teachers-that-might-surprise-you>

Bernard, A. (2011). The Competencies of Integrity. *Journal of Psychology in Africa* 21 (2), 267-274.

Bucay, J. (2011). *Ti povem zgodbo?* Ljubljana: Mladinska knjiga.

Bucay, J. (2013). *Ti povem še eno zgodbo?* Ljubljana: Mladinska knjiga.

Carter, L. S. (1996). *(Integrity)*. New York : BasicBooks.

Cerar, M. (2014). *Kako sem otrokom razložil demokracijo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Cloud, H. (2009). *Integrity: The Courage to Meet the Demands of Reality*. Leader Book Summary

Društvo UNICEF Slovenije. (b.d.). <https://www.unicef.si/>

Equity and Wealth. (b.d.). <https://www.equitytool.org/equity/>

Goleman, D. (2006). *Čustvena inteligenca : zakaj je lahko pomembnejša od IQ*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj. (2016). *Delovno gradivo za modul integriteta*. Ljubljana: IEV.

Integritas (b.d.). Latin – dictionary. <https://latin-dictionary.net/definition/24333/integritas-integritatis>

Komisija za preprečevanje korupcije (b.d.). <https://www.kpk-rs.si/>

Košak, A. (2010). Enakost in pravičnost v izobraževanju otrok v osnovni šoli. Izzivi vodenja za raznolikost: Zbornik 14. Strokovnega posveta Vodenje v vzgoji in izobraževanju. <http://solazaravnatelj.si/ISBN/978-961-6637-26-8/011-019.pdf>

Markič, O. Nevroetika. (2012). Javna etika in integriteta : odgovornost za skupne vrednote : integriteta, odgovornost, vladavina prava. (Kečanović , B. ur.). Ljubljana : Komisija za preprečevanje korupcije.

Marsh, S in Niemtus, Z. (2015). When teachers marry teachers: 'We try not to talk shop, but know the stress'. <https://www.theguardian.com/teacher-network/2015/sep/30/teachers-marry-teachers-talk-shop-know-stress>

McLeod, S. (2013). Kohlberg's Theory of Moral Development <https://www.simplypsychology.org/kohlberg.html> S svetovnega spleta pridobljeno oktobra 2022.

Odgovornost. V Slovar slovenskega knjižnega jezika (2. dopolnjena in deloma prenovljena izd.). <https://www.fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=odgovornost>

Poljanec, A., Greif, P., Rakovec, P., Novak, B. Kržišnik, E., Kremar, V., ... Kobe Priganica, L. (2020). Priročnik uporabe pripomočkov za spodbujanje čustvene in socialne inteligentnosti. <https://srcdljubljana.com/images/srcd/Dokumenti/Priro%C4%8Dnik.zip>

Popit, T. (2009). Družbene različnosti in neenakosti. Uvod v sociologijo. 32-52. <http://vedez.dzs.si/datoteke/uvod-v-soc-3.pdf>

Pravičen. V Slovar slovenskega knjižnega jezika (2. dopolnjena in deloma prenovljena izd.). <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=pravi%C4%8Den>

Prefrontal Cortex (4.1.2017) <https://www.thescienceofpsychotherapy.com/prefrontal-cortex/> S svetovnega spleta pridobljeno oktobra 2022.

Priporočila za učitelje o zasebnosti na družbenih omrežjih. (b.d.) <https://www.steker.si/clanki/priporocila-za-ucitelje-za-varno-uporabo-druzbenih-omrezij/>

Rupnik Vec, T. (2022). Empatija in integriteta: dve odliki učitelja oz. sredstvo in predmet poučevanja obenem. Vzgoja in izobraževanje, LII (3-4). 20-26.

Šumi, R. (2022). Naša družba si zasluži, da integriteta postane standard. Vzgoja in izobraževanje, LII (3-4). 7-11.

What is corruption? (b.d.) <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption> S svetovnega spleta pridobljeno septembra 2022.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini – ZPND (Uradni list RS, št. 16/08 z dne 15. 2. 2008). <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5084>

Zaupanje. V Slovar slovenskega knjižnega jezika (2. dopolnjena in deloma prenovljena izd.). <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=zaupanje>

Zidar, R., Mrak, K., Hajdarević, A., Čopi, N., Planinc, M. (2019). #PrisluhniSpoznajSpremeni: priročnik za oblikovanje vključujoče šolske skupnosti. Ljubljana: Slovenska fundacija za UNICEF.

Zúñiga, N. (2018). Behavioural changes against corruption. U4 Helpdesk Answer 2018, 11. Bergen: U4 Anti-Corruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute.

Žežlina, Z. (2022). Integriteta v medosebnih odnosih: Priročnik za krepitev integritete učencev. Ljubljana: Slovenska fundacija za UNICEF. https://unicef.blob.core.windows.net/uploaded/documents/UNICEF_prirocnik_integriteta.pdf

Seznam uporabljenih videoposnetkov:

Diane Nieman. (7.6.2014) Teacher Ethics Video - Social Media Dilemma HD [Video]. <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=fGQbLSEPN5w>

Diane Nieman. (7.6.2014). Teacher Ethics Video - Coach Dilemma HD [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=it4a24xv-HuU&t=14s>

Diane Nieman. (7.6.2014). Teacher Ethics Video - Parent-Teacher Relationship Dilemma HD [Video]. <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=cmiaLxCUDkw>

Diane Nieman. (7.6.2014). Teacher Ethics Video - Out for a Drink Dilemma HD [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=5OMjeX-daoHk>

Diane Nieman. (7.6.2014). Teacher Ethics Video - Ride Dilemma HD [Video]. <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=B0UEF-Smxkbg>

Meir Kay. (18.11.2015). Hysterical Laughter Breaks Out on the NYC Subway [Video]. https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=qphhyx8_vkk

Hitradio Antena. (17. 2. 2016). Test poštenosti v Ljubljani [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=OsZYgZE0qfY&t=1s>

Joey Salads. (15.8.2016). VANDALISM Peer Pressure (Social Experiment) [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=FI3RPRvI5JE>